

Correspondentieadres

Postbus 2108
6802 CC Arnhem



Telefoon

5.1.2e

Telefax

5.1.2e

E-mail

5.1.2e @rgv.nl

www.rgv.nl

Bankrelaties

ING 66.08.48.546

Postbank 300.41.39

Doc.nr:	
Zaak nr:	
Datum:	13 MAART 2007
Provincie Gelderland	

College van Gedeputeerde Staten van de Provincie Gelderland
Afdeling Landelijk Gebied
Postbus 9090
6800 GX ARNHEM

Datum : 7 maart 2007
Onderwerp: aanvraag NB-weg vergunning haven Hattem
Referentie : GBE/070307

Geacht college,

Hierbij doe ik u toekomen onze aanvraag NB-wet vergunning voor het uitbreidingsplan voor de haven Hattem.

Met vriendelijke groet,
RGV Onroerend Goed B.V.

5.1.2e

Bezoekadres

Kermisland 110
6825 JC Arnhem

Handelsregister

Apeldoorn 08080214

Datum ontvangst

Zaaknr.

AANVRAAGFORMULIER

Vergunning ex art. 19d Natuurbeschermingswet

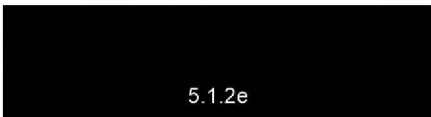
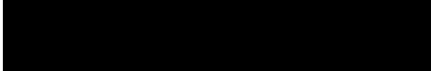
Natura 2000 gebieden en Beschermde Natuurmonumenten

Met dit aanvraagformulier kunt u een vergunning ex. Artikel 19d Natuurbeschermingswet aanvragen. U hebt dit formulier nodig voor het aanvragen van een vergunning voor activiteiten in of nabij gebieden die vallen onder de Vogel- en/of Habitatrichtlijn. Welke natuurgebieden in Gelderland onder deze richtlijnen vallen vindt u op de website van de provincie Gelderland (www.gelderland.nl) en van het Ministerie van LNV (www.minlnv.nl). Het aanvraagformulier moet worden ingediend bij het College van Gedeputeerde Staten (GS) van Gelderland (Dienst REW/LG/V&H Postbus 9090, 6800 GX in Arnhem). GS moeten aan de hand van dit aanvraagformulier beslissen of u de gevraagde vergunning kunt krijgen. Het is daarom erg belangrijk dat u het formulier juist en volledig invult en dat u de juiste bijlagen erbij doet. **De bijlagen dienen in ieder geval een rapport (voortoets/Habitattoets) te bevatten waarin de effecten van de voorgenomen activiteiten op het te beschermen gebied worden beschreven.** De vragen mogen ook worden beantwoord in een bijlage bij het formulier. In dat geval moet uit de bijlage duidelijk blijken waar het antwoord op welke vraag wordt gegeven.

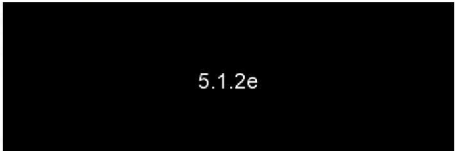
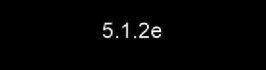
1. AANVRAGER

Hier de gegevens van aanvrager invullen. Indien de aanvraag door derden wordt ingevuld graag ook van deze de gegevens invullen.

A GEGEVENS AANVRAGER

Naam: RGV Onroerend Goed B.V.
Adres: Postbus 2108
Plaats: 6802 CC Arnhem
Telefoon: 
Fax: 
E-mail: info@rgv.nl

B GEGEVENS CONTACTPERSOON

Naam: 
Adres: Postbus 2108
Plaats: 6802 CC Arnhem
Telefoon: 
Fax: 
E-mail: @rgv.nl

2. BIJLAGEN (aankruisen wat van toepassing is)

1. Naam: Natuurtoets en natuurontwikkelingsplan uitbreiding Jachthaven Hattem; Actualisatie 2005; 9 juni 2005
2. Naam: Uitbreiding Jachthaven Hattem – inrichtingsplan natuur; 20 november 2006
3. Naam: Kaart 6 ha 'salderingsgebied' voor weidevogels m.n. grutto

3. Korte omschrijving van het project of handeling op hoofdlijnen

Omschrijf het project, de handeling en/of de activiteit waarvoor vergunning wordt aangevraagd op hoofdlijn en geef een duidelijke motivering van het belang van de uitvoering ervan.

Het plan is om de capaciteit van jachthaven Hattem te vergroten met ca. 3,9 ha. Het aantal ligplaatsen kan daarmee steigen van 80 naar 160 en op termijn naar 240.

Annex aan het uitbreidingsgebied zal ca. 3,4 ha uiterwaarden een functiewisseling krijgen van intensief agrarisch weidegebied naar natuurgebied. De inrichting m.n. toegespitst op biotoop voor de kwartelkoning en weidevogels (m.n. grutto). Het bijgevoegde inrichtingsplan geeft hiervoor de richting aan waarbij aangetekend zij dat met de plaatselijke milieugroep Hattem de definitieve inrichting zal worden besproken. Het Gebiedsplan Natuur en Landschap geeft de basis voor inrichtings- en beheerspakketten (nieuwe natuur). RGV Onroerend Goed is eigenaar van dit perceel.

Voorts verwerft de gemeente Hattem ca. 6 ha uiterwaardengebied met groeipotenties voor weidevogels (grutto's), gelegen direct stroomafwaarts grenzend aan de 3,5 ha natuurgebied. De 6 ha krijgt een beheer gericht op weidevogels. Nu kent de 6 ha een gebruik als intensief agrarisch grasland. De openheid van deze 6 ha weidegebied wordt gehandhaafd, er worden geen cultuurtechnische ingrepen gepleegd maar er zullen, overeenkomstig de mogelijkheden in het Gebiedsplan Natuur en Landschap, SAN beheerspakketten voor weidevogels worden afgesloten (o.m. nestbescherming, optimaal maairegiem). De gemeente heeft de intentie om het weidegebied incl. beheerspakketten over te dragen aan een organisatie met een natuurdoelstelling. Over de concrete verwerving door de gemeente en weidevogelbeheer wordt u separaat geïnformeerd.

4. Ligging/locatie van de activiteit en het beschermde gebied

Voeg een kaart bij waarop de locatie van de activiteit ten opzichte van het beschermde gebied is weergegeven. De kaart moet voorzien zijn van een schaalaaanduiding.

In welke gemeente(n) vindt het/de aangevraagde project, handeling of activiteit plaats?
Hattem

Wie is in het kader van deze activiteit uw contactpersoon bij die gemeente(n)?

5.1.2e

en

5.1.2e

afdeling Ruimtelijke Ordening

Wat is de naam van het betrokken Natura 2000 gebied(en)?

Uiterwaarden IJssel

Vindt het/de aangevraagde project, handeling of activiteit binnen het betrokken Natura 2000 gebied plaats.

Ja

5. Juridische gegevens

Er kan vergunning worden aangevraagd voor een permanente of tijdelijke activiteit. Het kan gaan om een nieuw project of een andere activiteit. Als vergunning wordt gevraagd voor wijziging van een bestaande activiteit dient aangegeven te worden wat er precies wordt veranderd t.o.v. de bestaande situatie. Eerder

verleende Nb-wetvergunningen dienen te worden vermeld i.v.m. bepalen bestaande rechten/vergunde situatie. In verband met eventuele afstemming met andere vergunningprocedures wordt gevraagd te vermelden welke andere vergunningen of ontheffingen voor de aangevraagde activiteit nodig zijn. Denk bijvoorbeeld aan een milieuvergunning, een bouwvergunning, een vergunning op grond van de Wet verontreiniging oppervlaktewateren, een ontheffing van de Flora- en faunawet, een ontgrondingsvergunning of een vergunning voor het onttrekken van grondwater. Als voor het project een milieu-effectrapportage is of moet worden opgesteld kan hierin het natuuronderzoek worden meegenomen. In dat geval dient een exemplaar van het mer-rapport bij de aanvraag te worden gevoegd.

Wat voor soort vergunning wordt aangevraagd?

Nieuw.

Eerder verleende vergunning(en) op grond van de natuurbeschermingswet en/of de Wet milieubeheer kopie bijvoegen);

Kopie bijvoegen

Datum besluit

Vergunning

Welke andere vergunningen moeten voor het plan of project worden aangevraagd?

WBR-vergunning / WVO-vergunning

Ontgrondingsvergunning

Is voor het aangevraagde project of handeling het opstellen van een milieueffectrapport (MER) of een strategische milieubeoordeling (SMB) verplicht?

Indien MER of SMB verplicht is deze bijvoegen

Nee

6. ONDERTEKENING

Ondergetekende verklaart deze aanvraag volledig en naar waarheid te hebben ingevuld.

Naam

5.1.2e

5.1.2e

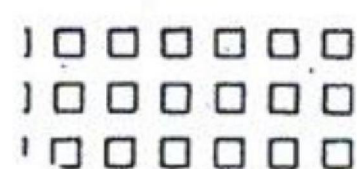
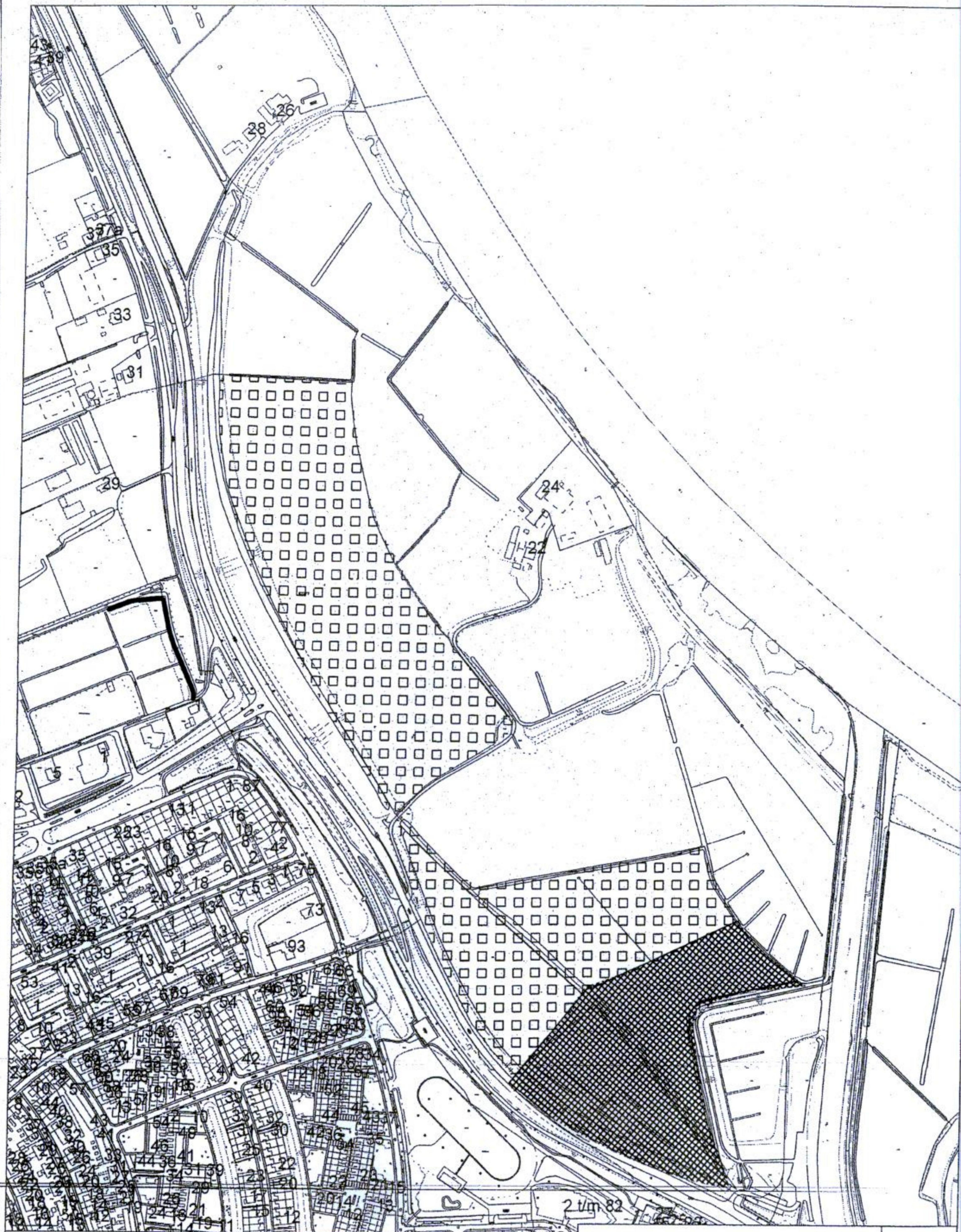
Datum

7 maart 2007

Plaats

Arnhem

Handtekening



Salderingsgebied

Uitbreiding jachthaven

Projectnaam: Saldering Jachthaven

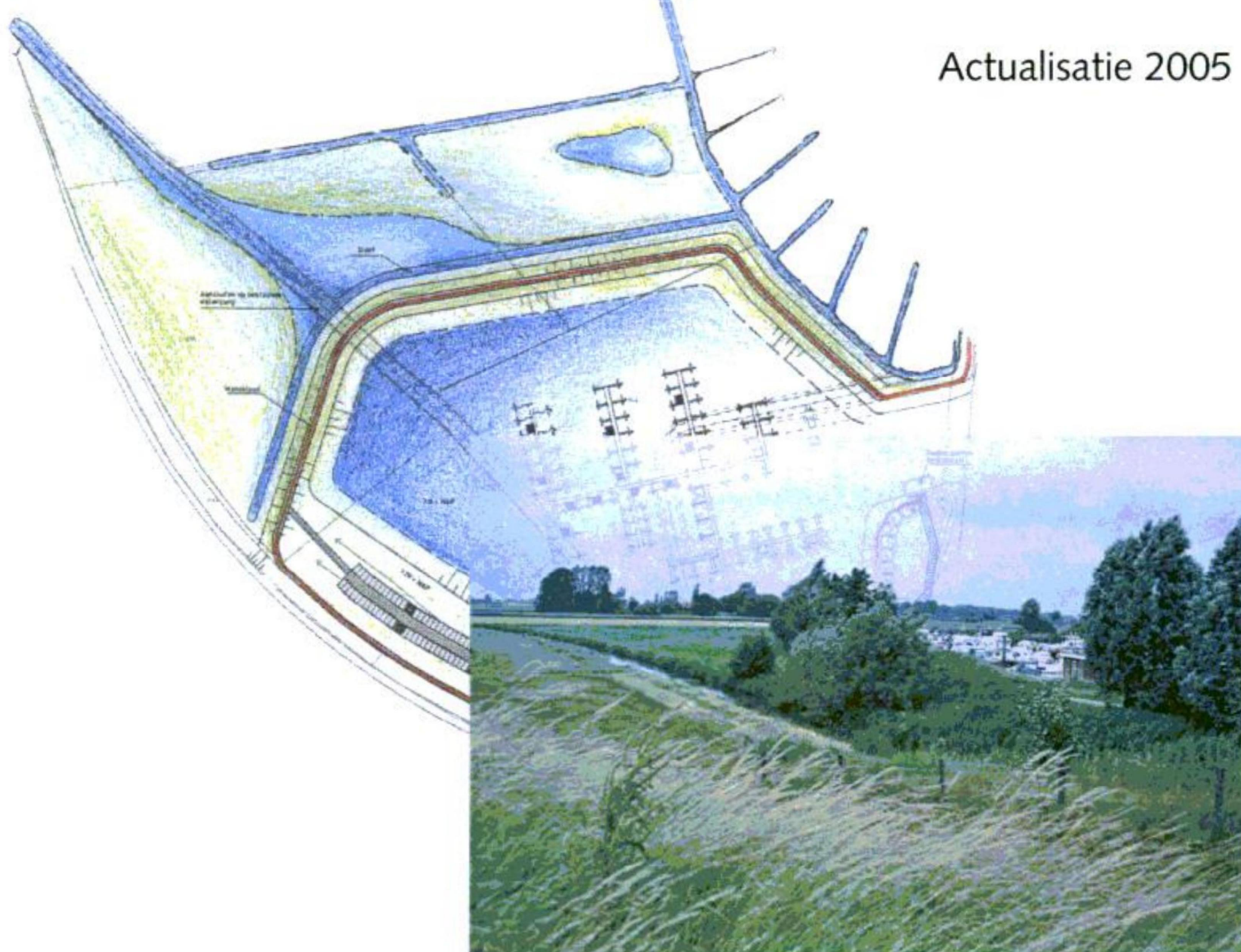
Schaal 1 : 5000

Datum : 8 februari 2007

Tekenaar: 5.12e

Natuurtoets en natuurontwikkelingsplan uitbreiding Jachthaven Hattem

Actualisatie 2005



5.1.2e



Bureau Waardenburg bv
Adviseurs voor ecologie & milieu

Natuurtoets en natuurontwikkelingsplan uitbreiding Jachthaven Hattem
Actualisatie 2005

5.1.2e



Bureau Waardenburg bv

Adviseurs voor ecologie & milieu

Postbus 365, 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 - 512710, Fax 0345 - 519849

e-mail wbb@buwa.nl website: www.buwa.nl

opdrachtgever: RGV Holding B.V.

9 juni 2005
rapport nr. 05-072

Status uitgave: eindrapport
Rapport nr.: 05-072
Datum uitgave: 9 juni 2005
Titel: Natuurtoets en natuurontwikkelingsplan uitbreiding Jachthaven Hattem
Subtitel: Actualisatie 2005
Samenstellers: 5.1.2e
Aantal pagina's inclusief bijlagen: 57
Project nr.: 05-133
Projectleider: 5.1.2e
Naam en adres opdrachtgever: RGV Holding B.V.
Postbus 10055, 7301 GB Apeldoorn
Referentie opdrachtgever: Brief met referentie GBE/12042005, 12 april 2005
Akkoord voor uitgave: 5.1.2e
Paraaf: 5.1.2e

Bureau Waardenburg bv is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Bureau Waardenburg bv; opdrachtgever vrijwaart Bureau Waardenburg bv voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

© Bureau Waardenburg bv / RGV Holding B.V.

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van opdrachtgever hierboven aangegeven en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag worden vervaardigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder vooraf-gaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en Bureau Waardenburg bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg bv is door CERTIKED gecertificeerd overeenkomstig BRL 9990:2001 / ISO 9001:2001.



Bureau Waardenburg bv
Adviseurs voor ecologie & milieu

Postbus 365, 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 - 512710, Fax 0345 - 519849
e-mail wbb@buwa.nl website: www.buwa.nl

Voorwoord

RGV Holding is voornemens de Jachthaven Hattem met ongeveer 1,5 ha uit te breiden. Met de uitbreiding ontstaat een jachthaven met een oppervlakte van circa 3 ha. Aansluitend hierop zet de RGV in op de realisatie van nieuwe natuur direct grenzend aan de haven.

Bureau Waardenburg heeft in opdracht van RGV Holding in januari 2004 een natuurtoets van de jachthavenuitbreiding en een inrichtingsplan voor natuurontwikkeling vastgesteld (Bureau Waardenburg rapportnummer 03-141). In verband met een wijziging van de begrenzing van het inrichtingsvoorstel voor de Jachthaven Hattem, is echter een actualisatie van het eerder door Bureau Waardenburg opgestelde rapport nodig. Daarnaast is de wet- en regelgeving in het kader van de Flora- en faunawet recentelijk gewijzigd door middel van een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) waardoor op dat vlak eveneens een aanpassing van de rapportage nodig is. In dit rapport wordt de actualisatie van de natuurtoets en het inrichtingsplan gepresenteerd. De basis voor dit rapport wordt gevormd door het eerder genoemde Bureau Waardenburg rapport, met rapportnummer 03-141. In het kader van de actualisatie zijn geen nieuwe gegevens gebruikt.

Aan de totstandkoming van dit rapport werkten mee:

5.1.2e

projectleiding, rapportage
rapportage
bijdrage vogels
bijdrage overige fauna
bijdrage flora

Begeleiding vanuit de opdrachtgever vond plaats door dhr. G. Beltman. De voorgaande studie (de basis voor dit rapport) werd begeleid door een projectgroep bestaande uit:

5.1.2e

RGV)
neente Hattem)
(Rijkswaterstaat Directie Oost-Nederland)
provincie Gelderland)

Daarnaast heeft overleg plaatsgevonden met

5.1.2e

5.1.2e

en

5.1.2e

GLTO Hattem) en

5.1.2e

(Provincie Gelderland),

5.1.2e

5.1.2e

Milieugroep Hattem), F.N.L. Aberson (Stichting Vrienden van het Boerenland)

er

5.1.2e

(Vogelbescherming).

Inhoud

Voorwoord.....	3
Samenvatting.....	7
1 Inleiding.....	9
1.1 Aanleiding	9
1.2 Plangebied en voorgenomen ingrepen.....	11
1.3 Werkwijze.....	13
2 Wettelijk kader.....	15
2.1 Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn.....	15
2.2 Flora- en faunawet	16
2.3 Algemene Maatregel van Bestuur.....	17
2.4 Natuurbeschermingswet.....	18
2.5 Relevantie	18
3 Beschermde soorten	19
3.1 Flora	19
3.2 Zoogdieren.....	21
3.3 Amfibieën en vissen.....	22
3.4 Vogels.....	23
3.5 Overige soorten	27
4 Effecten beschermde soorten.....	29
4.1 Effecten op hoofdlijnen.....	29
4.2 Effecten per soortgroep	29
4.3 Conclusies.....	30
4.4 Vrijstellingen en ontheffingen	31
5 Aanbevelingen	33
5.1 Maatregelen bij realisatie van de jachthavenuitbreiding	33
5.2 Schema werkzaamheden	33
6 Inrichtingsplan natuurontwikkeling.....	37
6.1 Randvoorwaarden voor natuurontwikkeling	37
6.2 Gebiedsplan natuur en landschap	38
6.3 Ruimte voor de Rivier	39
6.4 Uitwerking inrichtingsschets.....	40
7 Literatuur	47
Bijlage 1. Relevante gegevens Gebiedsplan	49
Bijlage 2. Toetsingskader Vogelrichtlijn	55

Samenvatting

In de uiterwaarden van de IJssel, aan het Apeldoorns Kanaal, ligt de Jachthaven Hattem. RGV Holding is voornemens de Jachthaven Hattem met ongeveer 1,5 ha uit te breiden. Met de uitbreiding ontstaat een jachthaven met een oppervlakte van circa 3 ha. Aansluitend hierop heeft de RGV direct ten noorden van de geplande jachthaven-uitbreiding enkele hectares begrensd voor de ontwikkeling van nieuwe natuur.

Ten behoeve van de voorgenomen jachthavenuitbreiding dient rekening te worden gehouden met het voorkomen van soorten in relatie tot de Flora- en faunawet. Indien beschermde soorten binnen het plangebied voorkomen of op grond van het aanwezig habitat verwacht mogen worden, kan een ontheffing ex artikel 75 van de Flora- en faunawet noodzakelijk zijn. Daarnaast is een beoordeling in het licht van de Europese Vogelrichtlijn van belang, omdat het plangebied gelegen is binnen de Speciale Beschermingszone 'IJssel' die op grond van de Vogelrichtlijn is aangewezen. Daarom is door Bureau Waardenburg een *quick scan* uitgevoerd naar het voorkomen van soorten die in het kader van de Flora- en faunawet beschermd zijn. In dit kader is een beoordeling opgesteld van de te verwachten effecten van de jachthavenuitbreiding op flora en fauna. Deze effecten zijn tevens gezien in het licht van de Vogelrichtlijn.

In het licht van de Flora- en faunawet is het effect van de directe aantasting van leefgebied van beschermde soorten op de voorkomende populaties in het gebied naar verwachting beperkt. De meeste soorten beschermde planten en dieren komen in de regio algemeen voor. De duurzame staat van instandhouding van de populaties van de relevante soorten is door de ingreep niet in het geding. Daarnaast kunnen in het voor nieuwe natuur begrensde gebied vervangende groeiplaatsen worden aangelegd voor de betreffende soorten. Voor de betreffende soorten geldt een algemene vrijstelling, zodat geen ontheffing van de Flora- en faunawet aangevraagd hoeft te worden. Wel geldt de zorgplicht. Hiertoe moeten de maatregelen uit de aanbevelingen worden opgevolgd.

Het IJsseldal is aangewezen als Speciale Beschermingszone in het kader van de Vogelrichtlijn op grond van het numerieke voorkomen van twee soorten broedvogels (kwartelkoning en ijsvogel) en acht soorten niet-broedvogels (reuzenster, wilde zwaan, kleine zwaan, kolgans, smient, slobeend, meerkoet en grutto). De ijsvogel komt alleen in uiterwaarden ten zuiden van Hattem tot broeden. Deze soort is daarom niet relevant voor een beoordeling van effecten. De kwartelkoning komt direct ten noorden van de huidige jachthaven voor, in een terrein dat gespaard blijft in het inrichtingsplan voor de jachthaven. In de zin van de Vogelrichtlijn is dan ook geen sprake van significante effecten bij uitvoering van het inrichtingsplan. Voor de genoemde niet-broedvogels zal het beperkte verlies aan foerageerhabitat niet leiden tot een substantiële afname van het aantal in de Speciale Beschermingszone; voor deze soorten is op grond van de beoordelingscriteria dan ook geen sprake van een significant effect.

De havenuitbreiding zal negatieve effecten hebben op het voorkomen van weidevogels als grutto en tureluur. Deze weidevogels gaan op veel plekken sterk in aantal achteruit.

Daarnaast verdient het nabije voorkomen van de kwartelkoning speciale aandacht. Het ligt voor de hand om in de nieuw te ontwikkelen natuur een belangrijk deel van de oppervlakte optimaal voor deze soort in te richten en te beheren. Hier zullen ook soorten als grutto en tureluur van profiteren. Daarnaast zijn vanuit de natuurtoets de volgende aandachtspunten van belang:

- realisatie van een poel / geïsoleerd water ten behoeve van amfibieën;
- realisatie van leefgebied voor zwanenbloem: matig diep, helder en stagnant water.

Bij de ontwikkeling van geschikt leefgebied voor de kwartelkoning gaat het in hoofdzaak om de ontwikkeling van hooilandbeheer (grasland zonder bemesting), waarbij het grasland eenmaal - na 1 augustus - wordt gemaaid en afgevoerd. Door het maaisel af te voeren wordt al te sterke verruiging door stikstofophoping en als gevolg daarvan de ontwikkeling van nitrofiele ruigte (zuring, brandnetel, etc.) voorkomen. Door nabeweidings van half augustus tot oktober wordt het gras kort gehouden, om verruiging in de winterperiode tegen te gaan. De eerste jaren kan worden besloten het weidegebied te maaien tot aan de waterlijn, om wilgopslag te voorkomen.

Het leefgebied wordt verder verbeterd door de realisatie van nat grasland (maaienveldverlaging) en een herprofilering van de in het gebied aanwezige sloten. Ook wordt een poel aangelegd ten behoeve van amfibieën. De sloten en de poel worden met natuurvriendelijke oevers aangelegd. Centraal element in de inrichting van het gebied is de herinrichting van de oude geul. De geul krijgt plaatselijk brede, flauw oplopende oevers. Ter hoogte van de jachthaven verbreedt de geul zich, zodat een logische overgang ontstaat van het weidegebied naar de jachthaven.

De beoogde maatregelen voor natuurontwikkeling sluiten aan op het Gebiedsplan natuur en landschap van de Provincie Gelderland en op de beleidslijn Ruimte voor de Rivier. Ook worden voorstellen gedaan voor de recreatieve inrichting van het aangrenzende gebied, onder meer gericht op een minimale verstoring van het natuurgebied.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

RGV Holding is voornemens de Jachthaven Hattem met ongeveer 1,5 ha uit te breiden. De Jachthaven Hattem ligt in de uiterwaarden langs de IJssel, aan het Apeldoorns Kanaal. Met de uitbreiding ontstaat een jachthaven met een oppervlak van circa 3 ha. Aansluitend hierop zet de RGV zich in voor de realisatie van nieuwe natuur direct ten noorden van de haven.

Ten behoeve van de voorgenomen uitbreiding van de jachthaven moet rekening gehouden worden met het voorkomen van soorten in relatie tot de Flora- en faunawet en de Europese Vogelrichtlijn. Indien beschermde soorten binnen het plangebied voorkomen of op grond van het aanwezig habitat verwacht mogen worden, kan een ontheffing ex artikel 75 van de Flora- en faunawet noodzakelijk zijn. Daartoe is door Bureau Waardenburg een natuurtoets uitgevoerd naar de mogelijk voorkomende beschermde soorten. Ook is een globale beoordeling opgesteld van de te verwachten effecten van de uitbreiding van de jachthaven op natuurwaarden, ter ondersteuning van de mogelijke ontheffingsaanvraag. Deze effecten zijn tevens bezien in het licht van de Vogelrichtlijn. Tevens is door Bureau Waardenburg een inrichtingsplan gepresenteerd voor natuurontwikkeling grenzend aan de nieuwe jachthaven. Dit plan richt zich op een verbetering van het leefgebied voor de soorten die te leiden hebben onder de uitbreiding van de jachthaven, daarbij rekening houdend met de vigerende natuurwetgeving.

In verband met een wijziging in de begrenzing van het nieuwe inrichtingsplan voor de Jachthaven Hattem, is een actualisatie nodig van het eerder door Bureau Waardenburg opgestelde rapport betreffende de natuurtoets en het natuurontwikkelingsplan (rapportnummer 03-141). Daarnaast is de wet- en regelgeving in het kader van de Flora- en faunawet recentelijk gewijzigd door middel van een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) waardoor op dat vlak eveneens een aanpassing van de rapportage nodig is. Voorliggend rapport bevat de geactualiseerde natuurtoets en een aangepast inrichtingsplan voor natuurontwikkeling.



Figuur 1.1a Ligging van de huidige jachthaven bij Hattem in de uiterwaarden langs de IJssel.



Figuur 1.1b De huidige jachthaven bij Hattem.



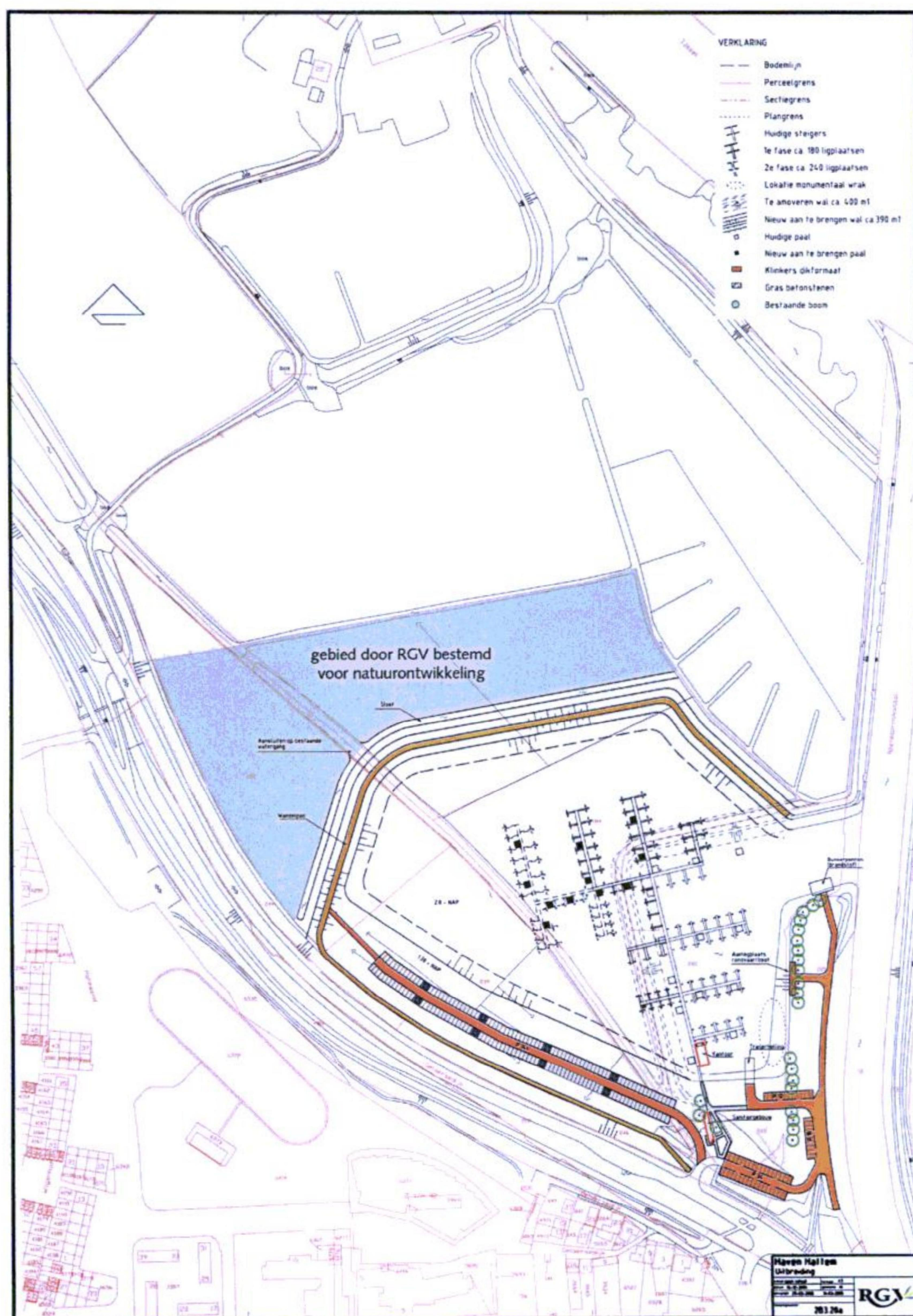
Figuur 1.2 Luchtfoto van de jachthaven Hattem aan het Apeldoorns Kanaal. Het betreft een winterbeeld; op het moment van opname zijn de Ijsseluiterwaarden overstroomd.

1.2 Plangebied en voorgenomen ingrepen

De uitbreiding van de Jachthaven Hattem is voorzien aan de noordwestzijde van de bestaande haven (zie figuur 1.3). De bestaande jachthaven is ongeveer 1,5 ha groot en wordt met 1,5 ha uitgebreid zodat een totaal van ongeveer 3 ha ontstaat. Door deze ingreep zal het huidige uiterwaard-grasland dat nabij de huidige jachthaven aanwezig is, verdwijnen en vergraven worden tot een nieuwe jachthaven (water, omliggende dijk en bijbehorende voorzieningen bij de jachthaven).

Aansluitend op de uitbreiding van de jachthaven zal ten noorden hiervan nieuwe natuur worden ingericht. Hiervoor is door RGV een oppervlakte van enkele hectares aangewezen. Het plangebied bestaat hoofdzakelijk uit grasland met langs de randen struweel. In de graslanden liggen twee sloten. De natuurtoets beperkt zich tot het gebied waar de uitbreiding van de jachthaven is voorzien. Het gebied waar natuurontwikkeling is voorzien, wordt niet in de natuurtoets meegenomen.

De beoogde jachthavenuitbreiding en het betreffende gebied dat beschikbaar is voor natuurontwikkeling zijn weergegeven in figuur 1.3.



Figuur 1.3 Plankaart van de jachthavenuitbreiding, met daarbij ingetekend het beschikbare oppervlak voor natuurontwikkeling.

1.3 Werkwijze

Bij de actualisatie is het bestaande rapport van Bureau Waardenburg met de daarin aanwezige flora- en faunagegevens als uitgangspunt gehanteerd; er heeft geen nieuw bronnenonderzoek en veldonderzoek plaatsgevonden.

Gedurende het onderzoek dat ten grondslag ligt aan het reeds bestaande rapport (rapportnummer 03-141) zijn twee veldbezoeken gebracht die gericht waren op het vaststellen van het aanwezige habitat. Tijdens de veldbezoeken is geen gedetailleerd onderzoek (gerichte inventarisatie) gedaan naar het voorkomen van flora, zoogdieren, amfibieën, vissen, dagvlinders, vogels en libellen. Het (mogelijk) voorkomen van soorten uit voornoemde groepen is afgeleid uit literatuuronderzoek, deskundigenoordeel en bestaande verspreidingsgegevens.

Om een globale beoordeling van de voorgenomen ingreep te kunnen opstellen zijn de volgende bronnen gebruikt:

- een luchtfoto en de topografische kaart van het plangebied;
- het Gebiedsplan van de Provincie Gelderland;
- inventarisatiegegevens en inventarisatierapporten van de Provincie Gelderland;
- vogelgegevens van Stichting Vrienden van het Boerenland;
- ontwerpvoorstel RGV Holding voor de uitbreiding van de jachthaven Hattem;
- andere relevante rapporten.

Op basis van de resultaten van de natuurtoets is een inrichtingsplan opgesteld voor natuurontwikkeling in het aangrenzende gebied. Tevens is daarbij rekening gehouden met bestaande landschappelijke en cultuurhistorische waarden in het gebied en relevant beleid, zoals het Gebiedsplan en de beleidslijn Ruimte voor de Rivier.

2 Wettelijk kader

In dit hoofdstuk wordt in het kort het wettelijk kader en de toepassing op ruimtelijke ingrepen beschreven.

De bescherming van natuur in Nederland is vastgelegd in Europese en nationale wetgeving. De belangrijkste Europese wetgevingselementen zijn de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn. Hierin wordt een onderscheid gemaakt tussen soortenbescherming en gebiedsbescherming. Soortenbescherming en gebiedsbescherming staan grotendeels los van elkaar en hebben ieder hun eigen werking. De soortenbescherming is in Nederland verankerd in de Flora- en faunawet (2002), de gebiedsbescherming in de Natuurbeschermingswet 1998, die na behandeling in de Eerste Kamer in 2005 van kracht zal worden. In het kader van de soortenbescherming wordt een onderscheid gemaakt tussen verbodsbepalingen, waarvan vrijstelling of ontheffing kan worden verkregen, en de zorgplicht, die te allen tijde geldt.

2.1 Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn

De Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn zijn van kracht in alle Europese lidstaten. Beide hebben twee beschermingsstrategieën: het beschermen van leefgebieden en het beschermen van specifieke soorten en habitats.

De Vogelrichtlijn (1979) heeft tot doel de bescherming en het beheer van alle vogels die op het grondgebied van de EU in het wild leven en hun habitats (leefomgeving). Voor een aantal bedreigde soorten en voor een aantal soorten trekvogels zijn in Nederland 44 gebieden als Speciale Beschermingszones aangewezen.

Artikel 5 van de Vogelrichtlijn verplicht de lidstaten onder meer om het vangen, het doden en het opzettelijk verstoren van alle in het wild voorkomende vogelsoorten en de beschadiging of vernieling van nesten en het vernielen, rapen en in bezit hebben van eieren te verbieden. In artikel 9 is aangegeven onder welke voorwaarden hiervan afgeweken mag worden. Deze bepalingen zijn opgenomen in de Flora- en faunawet.

De Habitatrichtlijn (1992) heeft als doel het behoud van de wilde flora en fauna (behalve vogels) in de Europese Unie. Voor habitats genoemd in Bijlage I en soorten genoemd in Bijlage II van de Habitatrichtlijn, moeten lidstaten Speciale BeschermingsZones instellen, om de gunstige staat van instandhouding te garanderen. In dit kader zijn in Nederland aan de Europese Commissie 141 gebieden aangemeld.

Bij ruimtelijke ingrepen is de bescherming in het kader van de Habitatrichtlijn alleen van toepassing indien soorten vermeld op de Bijlage IV binnen het plangebied aanwezig zijn. Ingrepen zijn alleen toegestaan indien de gunstige staat van instandhouding niet wordt bedreigd, er geen alternatieven voor de ingreep zijn en er een groot algemeen belang met de ingreep gemoeid is.

De bescherming van gebieden in het kader van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn is van toepassing indien de ruimtelijke ingreep plaatsvindt binnen een Vogel- of Habitatrichtlijngebied. Ook als de ingreep in de omgeving van een Speciale Beschermingszone plaatsvindt moet de "externe werking" onderzocht worden.

Het beoordelingskader voor significante effecten in het kader van de Vogelrichtlijn is opgenomen in bijlage 2.

2.2 Flora- en faunawet

De bescherming van dier- en plantensoorten is sinds 1 april 2002 in de Flora- en faunawet geregeld. Het doel van de Flora- en faunawet is het instandhouden en beschermen van in het wild voorkomende planten- en diersoorten. De Flora- en faunawet kent zowel verbodsbepalingen als een zorgplicht.

De verbodsbepalingen zijn gebaseerd op het 'nee, tenzij principe'. Dat betekent dat alle schadelijke handelingen ten aanzien van beschermde planten- en diersoorten in principe verboden zijn. Voor verschillende categorieën soorten en verschillende activiteiten zijn vrijstellingen of ontheffingen van deze verbodsbepalingen mogelijk. Hiervoor gelden verschillende voorwaarden (zie onder).

Naast de verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet geldt de zorgplicht ten aanzien van alle in het wild levende dieren en planten en hun leefomgeving (zie kader). De zorgplicht geldt altijd, voor iedereen en in alle gevallen.

Verbodsbepalingen volgens de Flora- en faunawet

Verboden handelingen met betrekking tot beschermde planten:

Artikel 8: Het plukken, verzamelen, afsnijden, vernielen, beschadigen, ontwortelen of op een andere manier van de groeiplaats verwijderen van planten.

Artikel 13: Het vervoeren en onder zich hebben (in verband met verplaatsen) van planten.

Verboden handelingen met betrekking tot beschermde dieren:

Artikel 9: Het doden, verwonden, vangen of bemachtigen van dieren.

Het met het oog van bovenstaande doelen opsporen van dieren.

Artikel 10: Het opzettelijk verontrusten van dieren.

Artikel 11: Het beschadigen, vernielen, uithalen, wegnemen, verstoren van nesten, hollen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren;

Artikel 13: Het vervoeren en onder zich hebben (in verband met verplaatsen) van dieren.

Zorgplicht volgens de Flora- en faunawet

Artikel 2: 1. Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor de in het wild levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving.

2. De zorg, bedoeld in het eerste lid, houdt in ieder geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen voor flora of fauna kunnen worden veroorzaakt, verplicht is dergelijk handelen achterwege te laten voorzover zulks in redelijkheid kan worden gevergd, dan wel alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voorzover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.

2.3 Algemene Maatregel van Bestuur

De Minister van LNV heeft door middel van een Algemene Maatregel van Bestuur de regelgeving rond de Flora- en faunawet aangepast, zodat de werking van de wet eenvoudiger wordt. Het belangrijkste gevolg is dat de procedures bij ruimtelijke ingrepen en bij bestendig gebruik en beheer aanzienlijk eenvoudiger worden, aangezien voor de meest algemene soorten er een vrijstelling van de verbodsbepalingen komt (voor onder meer ruimtelijke ingrepen en bestendig gebruik en beheer). De interpretatie van een aantal artikelen is, onder meer door het ontbreken van jurisprudentie, nog niet op alle punten geheel helder.

Bij het toepassen van de Flora- en faunawet wordt voortaan een onderscheid gemaakt in drie categorieën van beschermde soorten:

1. De algemene beschermde soorten waarvoor ten aanzien van activiteiten in het kader van ruimtelijke ontwikkeling en bestendig gebruik en beheer een vrijstelling zonder nadere voorwaarden geldt. Ontheffing ten behoeve van andere activiteiten kan worden verleend voor het verjagen, verontrusten, verstoren en onopzettelijk doden van deze groep soorten, mits de gunstige staat van instandhouding niet in het geding is. De zorgplicht blijft van kracht.
2. De bedreigde beschermde soorten: voor een aantal soorten planten en dieren geldt een strikter beschermingsregime, omdat ze in Nederland als bedreigd worden beschouwd.
Vrijstelling geldt als op basis van een goedgekeurde gedragscode wordt gewerkt. Ontheffing kan worden verleend als geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort.
3. De strikt beschermde soorten: alle vogelsoorten alsmede plant- en diersoorten die vermeld staan in Bijlage IV van de Habitatrichtlijn of bij Algemene Maatregel van Bestuur zijn aangewezen als bedreigde soorten (genoemd in Bijlage 1 van het betreffende besluit).
Voor verstoring (met wezenlijke invloed) van deze soorten kan geen vrijstelling of ontheffing worden verkregen.
Voor bestendig gebruik en beheer geldt ook voor deze soorten een vrijstelling ten aanzien van de verbodsbepalingen in artikelen 8, 9, 11 en 12, mits men werkt op basis van een door de minister goed gekeurde gedragscode.
Voor het overtreden van verbodsbepalingen bij ruimtelijke ingrepen is altijd een ontheffing op grond van artikel 75 van de Flora- en faunawet noodzakelijk.
Ontheffing kan alleen worden verleend als er geen andere bevredigende oplossing voorhanden is, er sprake is van een in de wet genoemde reden van openbaar belang en er geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort. Een compensatieplan, waarin wordt aangegeven hoe schade aan een soort wordt voorkomen, dan wel wordt gecompenseerd, is doorgaans vereist.

Daarnaast is er een kleine categorie van zeldzame soorten die op Bijlage II van de Habitatrichtlijn voorkomen, maar niet beschermd zijn op grond van de Flora- en faunawet. Derhalve bestaat er geen noodzaak of mogelijkheid ontheffing aan te vragen

voor ingrepen die deze soorten kunnen beïnvloeden. Deze soorten zijn echter (strikt) beschermd in de Speciale Beschermingszones, die ten behoeve van deze soorten zijn ingesteld. Voor het plegen van ingrepen in zulke gebieden geldt altijd het afwegingskader van de Habitatrichtlijn.

2.4 Natuurbeschermingswet

De Natuurbeschermingswet heeft als doel het beschermen en instandhouden van bijzondere gebieden in Nederland. In de vigerende wet zijn twee categorieën beschermde gebieden te onderscheiden: beschermde natuurmonumenten (particulier eigendom) en staatsnatuurmonumenten (staatseigendom). Handelingen binnen beschermde gebieden die de wezenlijke kenmerken van het gebied aantasten zijn in principe verboden en worden slechts onder strikte voorwaarden toegestaan. Bij ruimtelijke ingrepen in de nabije omgeving van de beschermde gebieden moet worden bepaald in hoeverre de externe werking van de ingreep een effect heeft op het beschermde gebied. In de loop van 2005 zal de bescherming van Speciale Beschermingszones in het kader van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn in de Natuurbeschermingswet worden verankerd.

2.5 Relevantie

Ten behoeve van de voorgenomen uitbreiding dient rekening te worden gehouden met het voorkomen van soorten in relatie tot de Flora- en faunawet, de AMvB en de Vogelrichtlijn. In de nabijheid van de jachthaven van Hattem liggen geen gebieden die beschermd zijn in de zin van de Natuurbeschermingswet, dan wel de Habitatrichtlijn.

3 Beschermde soorten

Voor de door Bureau Waardenburg eerder opgestelde natuurtoets zijn bij de Provincie Gelderland flora-gegevens opgevraagd van het kilometerhok (201-499) waarin de uitbreiding van de jachthaven ligt. Daarnaast zijn verschillende gegevens gebruikt betreffende het voorkomen van broedvogels en niet-broedvogels in de betrokken uiterwaard. Ook is op basis van literatuur een inschatting gemaakt van het voorkomen van soorten uit andere fauna groepen.

Bij het Natuurloket is nagegaan in hoeverre waarnemingen bekend zijn van beschermde soorten in het kilometerhok waarbinnen het plangebied is gelegen. Het onderhavige kilometerhok is redelijk onderzocht. Met name vaatplanten, broedvogels en vlinders zijn redelijk tot goed onderzocht. De overige soortgroepen zijn niet of nauwelijks geïnterviewd.

De meeste van de onderliggende gegevens zijn langs bovengenoemde kanalen ter beschikking gekomen, en opnieuw in deze geactualiseerde natuurtoets gebruikt.

3.1 Flora

De vegetatie in het onderzoeksgebied bestaat voornamelijk uit vochtig tot nat grasland. De Provincie Gelderland heeft flora-gegevens beschikbaar gesteld van het plangebied. Soorten die voorkomen in de vegetatie-opnamen van de Provincie Gelderland zijn (uit 1985): mannagras, geknikte vossenstaart, fioringras, geknikte vossenstaart, kruipende boterbloem, zilverschoon, krulzuring, ruw beemdgras, rietgras en gewone hoornbloem. Het betreft voornamelijk (zeer) algemeen voorkomende soorten.

Opnamen (1985) uit het ruigere natte grasland (slikkige laagte, oostelijk van het plangebied) laten zien dat daar soorten als geknikte vossenstaart, veenwortel, zwanenbloem, moeraskruiskruid, mannagras, liesgras en kalmoes voorkomen. De zwanenbloem is een beschermde algemeen voorkomende soort. In het kader van ruimtelijke ontwikkelingen geldt voor de zwanenbloem een vrijstelling voor Artikel 8 (vernietigen van groeiplaatsen).

In het plangebied zijn twee sloten met oeverbegroeiing aanwezig. De vegetatie-opnamen (uit 1985 en 1990) laten zien dat onder andere water- en oeverplanten als gele plomp, liesgras, riet, glanzend fonteinkruid, kroos, smalle waterpest, waterkruiskruid, grote waterweegbree en pijlkruid voorkomen.

De huidige jachthaven wordt door een met struweel begroeide kade begrensd. Hier zijn in 1984 de volgende soorten waargenomen (gegevens Provincie): zomereik, es, wilg, ruw beemdgras, rietgras, gewone wederik, kweek, moerasspirea, liesgras, hondsdrif, kattenstaart, smeewortel. Het betreft een vegetatie van vochtige en voedselrijke gronden.



Figuur 3.1 Het gebied ten noorden van de huidige jachthaven. Het betreft een buitendijks gelegen weidegebied dat rijk is aan weidevogels.



Figuur 3.2 Centraal in het gebied ligt een sloot; een restant van een oude geul. Aan de oostzijde, tegen de havenkom aan, wordt het weidegebied begrensd door een met struweel begroeide kade. Ten tijde van de opname (19 juni 2003) werd het perceel gemaaid.

Beschermde soorten

De floragegevens van de Provincie zijn puntgegevens. Alleen de opnamen die van belang zijn voor het plangebied zijn bekeken. In de opnamen komt alleen de zwanenbloem (*Butomus umbellatus*) als beschermde soort naar voren. De zwanenbloem is vrij algemeen in de regio.

Volgens het Natuurloket zijn uit het onderhavige kilometerhok waarnemingen bekend van drie soorten beschermde vaatplanten. Potentieel interessante habitats vormen de zomerkades en de winterdijk buiten het plangebied. In het rivierengebied zijn dit vaak de groeiplaatsen van bijzondere soorten. In de gegevens van het Natuurloket wordt melding gemaakt van twee soorten vaatplanten die op de Rode Lijst van zeldzame en bedreigde plantensoorten zijn opgenomen. In de opnamen van de Provincie komen geen Rode Lijstsoorten voor. De gegevens van de Provincie zijn locatiedekkend en recent en omdat het Natuurloket (FLORON) gegevens gebruikt van onder andere de Provincie, zijn de van de Provincie ontvangen gegevens voor dit project richtinggevend voor het plangebied. De meest kansrijke plaats voor de Rode Lijstsoorten waar het Natuurloket melding van maakt, lijkt de winterdijk die buiten het plangebied ligt.

3.2 Zoogdieren

In principe bevindt zich in en rond de deelgebieden geschikt habitat (soortenrijke graslanden, ruigten, struwelen en bosjes) voor alle algemeen voorkomende zoogdiersoorten zoals wezel, hermelijn, bunzing, egel, woelrat, dwergmuis, bosmuis, bosspitsmuis, aardmuis en veldmuis. De waterspitsmuis komt aan de noordzijde van Hattem voor (Broekhuizen *et al.*, 1992). In het plangebied is geen geschikt habitat aanwezig. De veldmuis en de aardmuis komen in grasland voor, de bosmuis, dwergmuis en bosspitsmuis zijn te vinden in ruigtes en bosjes. Oevers zijn van betekenis voor de woelrat.

Alle vleermuizen staan vermeld in bijlage IV van de Habitatrichtlijn. Vleermuissoorten die uit de regio bekend zijn, zijn de gewone dwergvleermuis, de ruige dwergvleermuis, de rosse vleermuis en de laatvlieger. Vanwege de afwezigheid van oude geschikte bomen zal het plangebied niet als zomer- of winterverblijf voor vleermuizen fungeren. De oude steenfabriek in de nabijheid van het plangebied en de bebouwing van Hattem kan wel als zomer- en winterverblijf fungeren. Daarom kan worden aangenomen dat in het plangebied vleermuizen uitsluitend foerageren. Volgens de gegevens uit Dijkstra *et al.* (1999) zijn er nabij Hattem zomerwaarnemingen gedaan van de gewone dwergvleermuis, laatvlieger en gewone grootoorvleermuis (periode 1986-1997). De mogelijkheid bestaat dat deze soorten in of nabij het plangebied foerageren. De gewone grootoorvleermuis heeft een voorkeur voor bos en is op basis van het aanwezige habitat niet foeragerend te verwachten.

De IJsseluiterwaarden vormen foerageergebieden voor de das. De das komt onder andere voor op en langs de Veluwe en is ook uit de omgeving van Hattem bekend (Broekhuizen *et al.*, 1992). Vochtige graslanden en meidoornstruwelen vormen geschikte voedselgebieden. Aangenomen kan echter worden dat de das in de zuidelijk

van de jachthaven gelegen uiterwaarden foerageert en niet in het plangebied zelf omdat het plangebied begrensd wordt door wegen en het spoor. Daardoor wordt het gebied gescheiden van de Veluwe. Burchten komen uitsluitend voor op hoogwatervrije locaties die vrij zijn van verstoring door de mens (Veen, *et al.*, 1998). De dichtstbijzijnde burchten liggen op de Veluwe op enkele kilometers van het plangebied.

Beschermde soorten

Alle van nature in Nederland voorkomende soorten zoogdieren zijn beschermd in het kader van de Flora- en faunawet, afgezien van de huismuis, bruine en zwarte rat. Het plangebied fungeert als foerageer- en verblijfsgebied van algemene beschermde zoogdiersoorten. Eén of meer van de volgende soorten kunnen in het plangebied voorkomen: wezel, hermelijn, bunzing, egel, woelrat, dwergmuis, bosmuis, bosspitsmuis, aardmuis en veldmuis. Binnen het plangebied worden echter geen vaste rust- en verblijfplaatsen van zeldzame of bedreigde soorten zoogdieren verwacht. Strikt beschermde vleermuizen die in het plangebied voor (kunnen) komen (om te foerageren) zijn: laatvlieger, gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis en rosse vleermuis. Van deze groep zijn echter geen vaste rust- en verblijfplaatsen te verwachten.

3.3 Amfibieën en vissen

In het onderzoeksgebied zijn twee sloten aanwezig. Het betreft een brede sloot met flauwe oevers en weinig oeverbegroeiing. Daarnaast loopt er een smalle sloot met veel rietbegroeiing langs de kant. In principe zijn deze wateren voor alle (algemene) soorten amfibieën geschikt als voortplantingswater, zoals de bruine kikker, groene kikker, gewone pad en de kleine watersalamander.

Het IJsseldal is een van de belangrijkste verspreidingsgebieden in Nederland van de knoflookpad en een belangrijk leefgebied voor de kamsalamander. Beide soorten staan vermeld op bijlage IV van de Habitatrichtlijn. In het IJsseldal komen nog drie andere Habitatrichtlijnsoorten voor, namelijk rugstreeppad, poelkikker en heikikker. Met uitzondering van de rugstreeppad staan alle genoemde soorten op de Rode Lijst. Bij het Natuurloket zijn van het betreffende km-hok geen gegevens bekend van Habitatrichtlijnsoorten. Wel wordt het voorkomen van drie beschermde soorten genoemd.

De knoflookpad en kamsalamander zijn Rode Lijstsoorten en worden in ons land ernstig bedreigd (Creemers, 1996). De knoflookpad werd in de periode 1950-1984 nabij Hattem waargenomen, in de periode 1985-1998 alleen ver ten zuiden van Hattem (Creemers, 1998). De kamsalamander is in het IJsseldal goed vertegenwoordigd (Creemers & Crombaghs, 1995). In de periode 1985-1998 zijn waarnemingen nabij Hattem gedaan (Creemers, 1998). De kamsalamander (en ook de knoflookpad) is een soort van visloze, geïsoleerde wateren. Aangezien dit type water niet in het plangebied (en in het algemeen ook niet binnen uiterwaarden) voorkomt, is de kamsalamander hier niet te verwachten.

Van de poelkikker zijn uit 1985-1998 alleen waarnemingen bekend ten zuiden van Hattem (Creemers, 1998). Het is een soort van binnendijkse wateren die daarom niet in het plangebied is te verwachten. De rugstreeppad is alleen zuidelijker in het IJsseldal waargenomen (1950-1998) en komt dus niet in het plangebied voor (Creemers, 1998). Van de heikikker zijn geen waarnemingen uit de directe omgeving bekend (Creemers, 1998).

Waarnemingen van boomkikkers dateren van voor 1970. De dichtstbijzijnde recente vindplaatsen liggen in Twente en de Achterhoek. De ringslang is bekend uit de omgeving, maar wordt zelden in uiterwaarden aangetroffen (Veen *et al.*, 1998). Deze zijn beiden dan ook niet in het gebied te verwachten.

Typische riviervissen in de IJssel zijn winde, spiering, alver, rivierdonderpad, riviergrondel, kopvoorn en barbeel. De IJssel wordt qua visbiotoop gerekend tot de zogenaamde 'barbeelzone'. Hoewel er van de IJssel geen paaiplassen van de barbeel bekend zijn, zijn er incidenteel wel jonge barbelen gevangen (Veen *et al.*, 1998).

In de sloten in het plangebied kan de beschermde soort kleine modderkruiper verwacht worden.

Beschermde soorten

Alle van nature in Nederland voorkomende soorten amfibieën en een aantal soorten vissen zijn beschermd. Er is één beschermde vissoort (kleine modderkruiper) te verwachten en vier algemene beschermde soorten amfibieën (groene kikker, bruine kikker, gewone pad en kleine watersalamander). Voor deze soorten geldt voor ruimtelijke ontwikkelingen een vrijstelling ten aanzien van de artikelen 9 en 11 van de Flora- en faunawet. Bij de kleine modderkruiper zal in dit kader volgens een gedragscode gewerkt moeten worden.

3.4 Vogels

Broedvogels

In het plangebied en omgeving komen weidevogels, struweelvogels en watervogels als broedvogel voor. Door de Provincie zijn in het plangebied en omgeving tellingen van minder algemene broedvogels verricht (1998). Algemene soorten als merel, wilde eend en meerkoet zijn niet onderzocht. De geïnterviewde oppervlakte bedroeg ongeveer 70 ha (tabel 3.1).

In het algemeen kan gezegd worden dat de dichtheden van broedvogels in het plangebied (onderdeel van de Hoenwaard) aan de hoge kant zijn. Dit wijst op een goede habitatkwaliteit in deze uiterwaard. Zo liggen de dichtheden boven die van de uiterwaarden op de splitsing van Rijn en IJssel (Lensink, 1993). Daarnaast komen in het onderzochte gebied drie soorten voor die vermeld zijn op de Rode Lijst (tabel 3.1). Hiervan is de kwartelkoning ook vermeld in het aanwijzingsbesluit van de Speciale

Beschermingszone IJssel. In 1998 is een kwartelkoning juist ten noorden van de huidige jachthaven vastgesteld en een juist ten zuiden daarvan (zie figuur 3.3).

De 'Stichting Vrienden van het Boerenland' heeft in 2003 op het gebied direct ten noorden van de jachthaven de volgende broedvogels vastgesteld: 6 paar grutto's, 5 paar tureluurs, 2 paar slobbeenden, minimaal 7 paar kieviten, 1 paar scholeksters, 1 paar watersnip en 1 paar kwartelkoning. De dichtheden van deze soorten in het onderzochte gebied stemmen overeen met die uit 1998 (tabel 3.1).

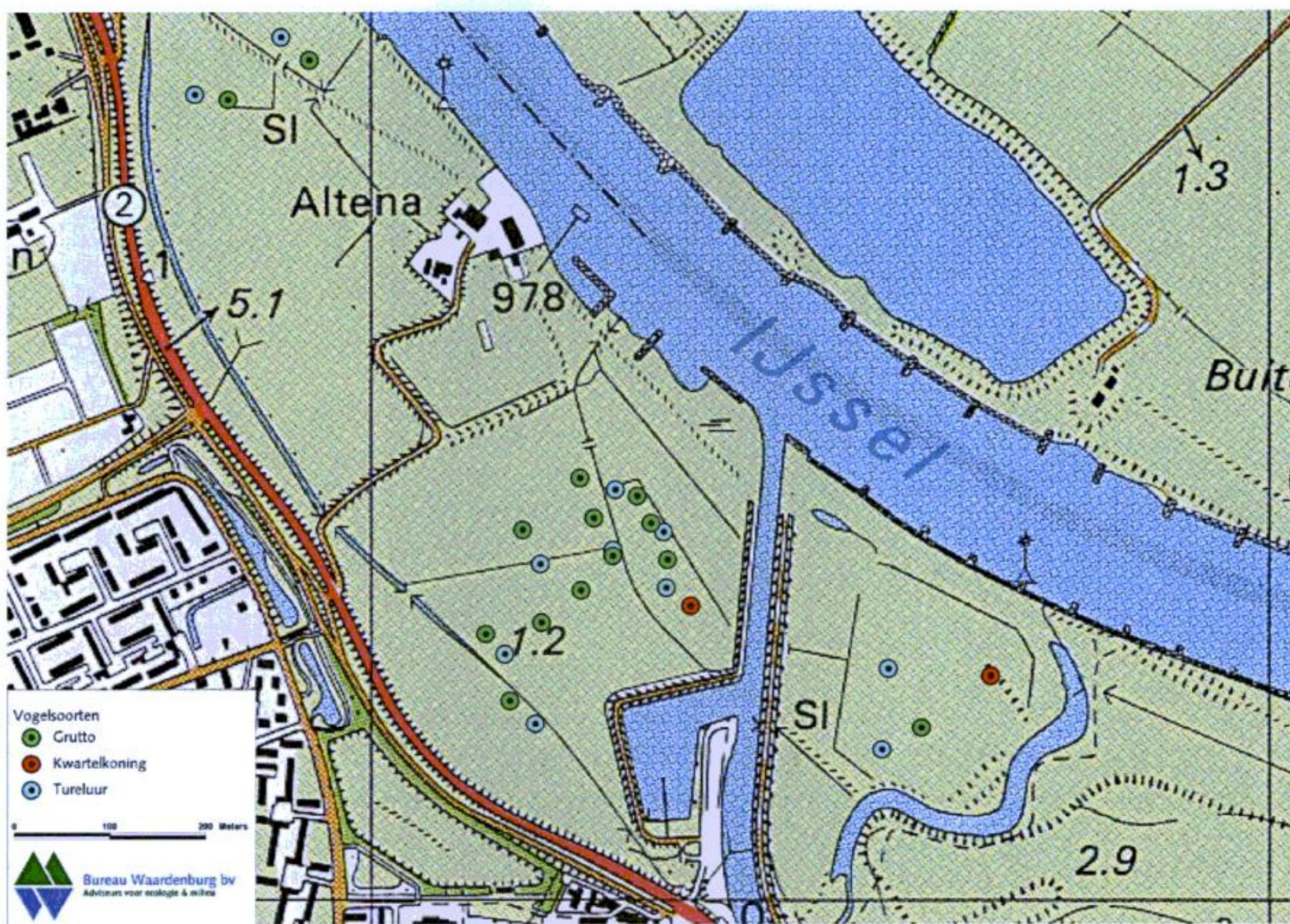
Tabel 3.1 Aantal territoria van broedvogels in het gebied rond de jachthaven Hattem in 1998 (gegevens provincie Gelderland).

Soort	Aantal	Aantal/100 ha
Wilde eend	10	14,3
Slobeend	1	1,4
Kuifeend	1	1,4
Kwartelkoning*	2	2,9
Waterhoen	2	2,9
Meerkoet	16	22,9
Scholekster	2	2,9
Kievit	20	28,6
Grutto*	12	17,1
Tureluur*	11	15,7
Graspieper	1	1,4
Gele kwikstaart	2	2,9
Bosrietzanger	21	30
Kleine karekiet	14	20
Rietgors	7	10

*=Rode lijstsoort

De kwartelkoning is in de IJsseluiterwaarden een vrij schaarse broedvogel en wordt vooral aangetroffen in vochtige kruidenrijke graslanden (Hazelhorst & Heinen, 2001). De grootte van de landelijke populatie kwartelkoningen in Nederland bedroeg in 1993-1997 100 paar (van Roomen *et al*, 2000), in 1998-2000 240-700 paar (SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002), in 2001 220-240 paar waarvan 33 in het IJsseldal (Schoppers & Koffijberg, 2001) en in 2002 350-390 paar waarvan 41 in het IJsseldal (Schoppers & Koffijberg, 2002). In 2001-2002 zijn achtereenvolgens 3 en 1 paar in de Hoenwaard vastgesteld. De soort is derhalve een jaarlijkse broedvogel in de omgeving van de jachthaven.

IJsvogels zijn in de IJsseluiterwaarden zeer schaars en komen er niet ieder jaar tot broeden. In 1996-1998 zijn ver ten zuiden van Hattem twee broedgevallen vastgesteld (Hazelhorst & Heinen, 2001). Deze soort is voor een beoordeling in het kader van de Vogelrichtlijn verder niet relevant.



Figuur 3.3 Verspreiding van kwartelkoning, grutto en tureluur (Rode lijstsoorten) in de directe omgeving van het plangebied (gegevens Provincie Gelderland).



Figuur 3.4 Het terrein aan de oostzijde van het plangebied, waarin de kwartelkoning vermoedelijk is waargenomen.

Niet-broedvogels

De aantallen trekkende watervogels in de Speciale Beschermingszone IJssel op basis waarvan de aanwijzing heeft plaatsgevonden, zijn vastgelegd in Van Roomen *et al.* (2000). Deze gegevens bestrijken de jaren 1992/93 t/m 1996/97. Om de effecten te

bepalen is voor de uiterwaarden rond Hattem en Zwolle gebruik gemaakt van maandelijkse tellingen van watervogels langs de rivieren van 1994/95 t/m 1998/1999 (gegevens SOVON Vogelonderzoek Nederland). Hieronder zijn de seizoensmaxima van kwalificerende soorten voor het telgebied (IJsseluiterwaarden van Werven tot aan de brug bij Zwolle, zijnde de Hoenwaard en het Engelse Werk bij Zwolle) samengevat.

Tabel 3.2 Seizoensmaxima van kwalificerende soorten voor het gebied Werven-Zwolle.

Studiegebied	94/95	95/96	96/97	97/98	98/99
kleine zwaan	1314	208	15	0	0
wilde zwaan	83	19	0	2	7
kolgans	550	195	4800	0	4
smient	1000	236	400	103	60
slobeend	4	0	0	0	0
meerkoet	1330	900	490	191	183
grutto	5	4	1300	0	5

bron: SOVON Vogelonderzoek Nederland

Halverwege de jaren negentig konden nog flinke aantallen kleine zwanen in de Hoenwaard worden aangetroffen. Daarna ontbrak deze soort. Ook van smient en meerkoet zijn alleen halverwege de jaren negentig flinke aantallen geteld, met name in het Engelse Werk. Het grote aantal kolganzen valt samen met een strenge winter (de laatste elfsteden-winter). In zachtere winters ligt hun aantal in de Hoenwaard lager. Het grote aantal grutto's komt uit voorjaar 1997, toen de waterstanden gunstig waren voor een grote pleisterplaats in het Engelse Werk.

Beschermde soorten en gebieden

Alle vogelsoorten zijn in het kader van de Flora- en faunawet beschermd. Door werkzaamheden in het kader van de herinrichting kan verstoring van vogels (broedplaats, verblijfplaats) optreden. Dit speelt vooral in het broedseizoen wanneer vogels langere tijd achtereen aan een en dezelfde plek zijn gebonden. Buiten het broedseizoen zijn vogels flexibeler en kunnen zij bij verstoring op een bepaalde plaats uitwijken naar elders.

Het IJsseldal is aangewezen als Speciale BeschermingsZone in het kader van de Vogelrichtlijn op grond van het numerieke voorkomen van twee soorten broedvogels en acht soorten niet-broedvogels. Kwalificerend als broedvogel zijn kwartelkoning en ijsvogel. De reuzenster, wilde zwaan, kleine zwaan, kolgans, smient, slobeend, meerkoet en grutto zijn kwalificerend als niet-broedvogel (Van Roomen *et al.*, 1999).

De kwartelkoning komt direct ten noorden van de huidige jachthaven voor. Het broedgeval is waargenomen in een wat ruiger terrein oostelijk van het plangebied (zie figuren 3.3 en 3.4). Dit terrein blijft gespaard in het inrichtingsplan voor de jachthaven. De ingreep zal daarom geen effect hebben op deze soort, zodat er in de zin van de Vogelrichtlijn geen sprake is van significante effecten. De Ijsvogel komt alleen in uiterwaarden ten zuiden van Hattem tot broeden. Deze soort is daarom niet relevant voor een beoordeling van effecten.

De reuzenster wordt voornamelijk aangetroffen in de monding van de IJssel en is daarom niet relevant voor de beoordeling van effecten van de uitbreiding van de jachthaven van Hattem. Van de andere soorten gaat in de omgeving van de huidige jachthaven enig foerageerhabitat verloren (1,5 ha en enkele hectaren beïnvloed door verstoring). Dit zal bij geen van de soorten leiden tot een substantiële afname van het aantal in de speciale beschermingszone. Op grond van de criteria uit hoofdstuk 2 zal daarom geen sprake zijn van enig significant effect.

3.5 Overige soorten

In het begin van de jaren '90 werd de sprinkhanensoort het locomotiefje (*Chorptippus apricarius*) in vijf uurhokken in de omgeving van Zwolle aangetroffen. Een aantal zingende exemplaren werd waargenomen aansluitend aan de populatie bij Zwolle op de Gelderse dijk boven Hattem. Rondom deze plaats is toen niet uitgebreid gezocht en het is niet onwaarschijnlijk dat op meer plaatsen langs deze dijk populaties aanwezig zijn (Reemer & Kalkman, 1998). Deze soort is de enige Rode Lijst-soort in de omgeving van Hattem (Reemer & Kalkman, 1998). Het betreft echter geen beschermde soort.

Van de bosbeekjuffer *Calopteryx virgo* (soort van koude, beschaduwde, zuurstofrijke bosbeken) zijn er voor 1950 waarnemingen in de omgeving van Hattem gedaan, daarna is ze niet meer gezien. Er zijn op dit moment geen Rode Lijst-soorten van libellen die in het plangebied voorkomen (Kalkman *et al.*, 1998). De bosbeekjuffer is overigens geen beschermde soort.

Uit gegevens over de verspreiding op kilometerhokniveau van alle dagvlinders van de Rode Lijst die na 1990 populaties in Gelderland hebben of gehad hebben (Van Swaay 1998), blijkt dat de sleedoornpage (*Thecla betulae*) ook nabij Hattem is gezien. De soort is vooral langs de rand van de Veluwe te zien in sleedoornstruwelen, plantsoenen en parkjes in het stedelijk gebied. Vanuit de populaties op de Veluwe breidt de soort zich ook uit richting Zwolle (Van Swaay 1998). Deze soort is echter geen beschermde soort.

Beschermde soorten

Binnen het plangebied zijn volgens de opnames uit de rapporten van de provincie Gelderland geen beschermde soorten vlinders, libellen en andere ongewervelden aangetroffen. In de gegevens van het Natuurloket wordt ook geen melding gemaakt van soorten vlinders die beschermd zijn en/of op de Rode Lijst staan. Dit komt overeen met de bevindingen in het rapport 'Vlinders van de Rode Lijst in Gelderland' (Van Swaay 1998). Van libellen en sprinkhanen in het gebied zijn bij het Natuurloket geen gegevens bekend. Op grond van het beperkte aanbod aan struweel in het plangebied en omgeving worden evenmin beschermde vlinders, libellen en andere ongewervelden verwacht.

4 Effecten beschermde soorten

4.1 Effecten op hoofdlijnen

De uitbreiding van de jachthaven met ongeveer 1,5 ha zal ten koste gaan van een vergelijkbare oppervlakte grasland en het struweel op de kade langs de noord- en westzijde van de huidige haven. Deze ingreep heeft gevolgen voor de aldaar aanwezige organismen; hun habitat wordt vernietigd. Dit heeft gevolgen voor de in het grasland voorkomende soorten (planten, weidevogels, herbivore watervogels), soorten die in en langs sloten leven (planten, amfibieën, vissen) en soorten die in en onder het struweel leven (struweelvogels, zoogdieren, etc). Daarnaast mag worden verwacht dat in het watersportseizoen het gebied ten noorden van de nieuwe jachthaven verstoord zal worden. In de huidige situatie treedt dit effect ook al op. Feitelijk breidt de zone met verstoring zich naar het noorden uit.

Ten noorden van de havenuitbreiding zijn enkele hectares beschikbaar voor nieuwe natuur. Het ligt voor de hand eventuele negatieve effecten van de uitbreiding van de haven hier op te vangen.

4.2 Effecten per soortgroep

Flora

Door de uitbreiding van de jachthaven zal een beperkte lengte sloten verdwijnen met enkele groeiplaatsen van de zwanenbloem. De zwanenbloem komt algemeen in de regio voor, waardoor de soort niet in zijn voortbestaan wordt bedreigd en het netwerk van groeiplaatsen evenmin in kwaliteit zal afnemen. Daarnaast kunnen in de 5 ha nieuwe natuur vervangende groeiplaatsen worden aangelegd, bestaande uit matig diep, helder en stagnant water. De voorgenomen ingreep zal derhalve geen negatief effect hebben op de duurzame instandhouding van de zwanenbloem.

Zoogdieren

De voorgenomen ingreep zal leiden tot verlies aan habitat van een aantal algemeen voorkomende zoogdieren. De beoogde inrichting van het plangebied (ontwikkeling extra natuurgebied ten noorden van de toekomstige haven) sluit aan bij de habitatvoorkeuren van zoogdieren. De voorgenomen ingreep zal naar verwachting geen negatief effect hebben op de gunstige staat van instandhouding van wezel, hermelijn, bunzing, egel, woelrat, dwergmuis, bosmuis, bosspitsmuis, aardmuis en veldmuis. Voor de genoemde soorten geldt een vrijstelling met betrekking tot ruimtelijke ingrepen.

Voor de diverse soorten vleermuizen (rosse vleermuis, watervleermuis, laatvlieger, gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis) zal naar verwachting geen negatief effect op de gunstige staat van instandhouding plaatsvinden, omdat er geen vaste verblijfplaatsen van deze soorten in het gebied voorkomen en de waterpartijen die als jachtgebied dienen, aanwezig zullen blijven.

Amfibieën en vissen

Door de uitbreiding van de haven zal een kleine lengte sloten verdwijnen. Hierdoor wordt een beperkte oppervlakte voortplantingshabitat voor amfibieën zoals groene kikker, bruine kikker, kleine watersalamander, gewone pad en mogelijk kleine modderkruiper vernietigd. Deze soorten komen algemeen voor in de omgeving van Hattem. De voorgenomen ingreep zal derhalve geen negatief effect hebben op de duurzame instandhouding van de groene kikker, bruine kikker, kleine watersalamander, gewone pad en kleine modderkruiper. Daarnaast kan in de 5 ha nieuwe natuur eenvoudig vervangend voortplantingshabitat worden aangelegd, bestaande uit ondiep stagnant water (zie ook onder flora).

Vogels

Door de aanleg van de havenuitbreiding gaat ca 1,5 ha open grasland verloren. Dit is broedhabitat voor weidevogels als grutto en tureluur. Daarnaast zal de omgeving meer verstoring kennen dan in de huidige situatie, met mogelijk ook een negatief effect op deze soorten. Het effect zal per soort een tot enkele paren bedragen. Genoemde soorten hebben geen status in de aanwijzing van het IJsseldal als Speciale Beschermingszone in het kader van de Vogelrichtlijn. Weidevogels als grutto en tureluur gaan echter op veel plekken sterk in aantal achteruit. Het ligt daarom voor de hand om in de nieuw te ontwikkelen natuur rekening te houden met deze soorten. Het verdient tevens aanbeveling de inrichting af te stemmen op de eisen van de kwartelkoning. Deze soort, één van de kwalificerende soorten in de aanwijzing als Speciale Beschermingszone in het kader van de Vogelrichtlijn, is waargenomen nabij het plangebied. De inrichting dient te bestaan uit (nat) grasland zonder bemesting. Het grasland dient eenmaal per jaar gemaaid en afgevoerd te worden, na 1 augustus.

Overige soorten

Andere beschermde soorten zijn niet aangetroffen en worden op grond van het aanwezige habitat evenmin verwacht.

4.3 Conclusies

Het effect van de directe aantasting van leefgebied van beschermde soorten op de voorkomende populaties in het gebied is naar verwachting beperkt. De meeste soorten beschermde planten en dieren zijn algemeen in de regio voorkomend. De duurzame staat van instandhouding van de populaties van de meeste van de relevante soorten is door de ingreep niet in het geding.

Overtreding verbodsbepalingen Flora- en faunawet

- Werkzaamheden in het kader van de voorgenomen ingreep leiden tot beschadiging of vernietiging van groeiplaatsen van de zwanenbloem.
- Werkzaamheden in het kader van de voorgenomen ingreep kunnen leiden tot beschadiging of vernietiging van vaste verblijfplaatsen en verstoring (met wezenlijke invloed) van wezel, hermelijn, bunzing, egel, woelrat, dwergmuis, bosmuis, bosspitsmuis, aardmuis en veldmuis .

- Werkzaamheden in het kader van de voorgenomen ingreep kunnen leiden tot beschadiging of vernietiging van vaste verblijfplaatsen en verstoring (met wezenlijke invloed) van bruine kikker, groene kikker, kleine watersalamander en gewone pad.
- Werkzaamheden in het kader van de voorgenomen ingreep kunnen leiden tot beschadiging of vernietiging van vaste verblijfplaatsen en verstoring (met wezenlijke invloed) van diverse soorten broedvogels van bosjes, grasland en erven.

4.4 Vrijstellingen en ontheffingen

Voor de hierboven genoemde soorten geldt een algemene vrijstelling, aangezien de werkzaamheden te karakteriseren zijn als ruimtelijke ingreep of bestendig gebruik en beheer. Geconcludeerd kan worden dat geen ontheffing van de Flora- en faunawet aangevraagd hoeft te worden. Wel geldt de zorgplicht. Hiertoe moeten de maatregelen uit de aanbevelingen worden opgevolgd.

N.B. Voor vogels kan vrijwel nooit met succes ontheffing worden aangevraagd aangezien het overtreden van verbodsbepalingen relatief gemakkelijk kan worden vermeden.

5 Aanbevelingen

5.1 Maatregelen bij realisatie van de jachthavenuitbreiding

Hieronder worden in het kader van de uit te voeren (grond)werkzaamheden in het kader van de jachthavenuitbreiding enkele maatregelen besproken, die schade aan beschermde soorten kunnen helpen voorkomen, verminderen en/of compenseren. Daarmee wordt tevens invulling gegeven aan de zorgplicht, die altijd van kracht blijft.

- Door verwijderen van bomen, struweel en ruigte kan verstoring van broedvogels optreden. Alle werkzaamheden die betrekking hebben op het verwijderen van vegetatie zullen buiten het broedseizoen moeten plaatsvinden. Dit seizoen loopt van half maart tot eind juli.
- Het uitgraven van sloten dient buiten het voortplantingsseizoen van amfibieën (maart-juni) plaats te vinden.
- In te dempen sloten dienen kleine modderkruipers gevangen te worden en verplaatst te worden naar geschikt habitat in de directe omgeving.
- Om het onbedoeld doden van egels te voorkomen, wordt aanbevolen om het terrein voor het grootschalig verwijderen van de ruige begroeiing te controleren op eventueel aanwezige egels. Indien deze dieren worden aangetroffen, dienen ze te worden weggevangen en verplaatst naar geschikt biotoop in de nabije omgeving.
- Ten behoeve van zoogdieren en met het oog op tegengaan van verstoring kan de aanleg van struweel langs de noordzijde van de havenkom worden overwogen. Een dergelijke inrichting is echter ongewenst vanuit het perspectief van weidevogels, die een open landschap (zonder potentiële predatoren) prefereren. Verstoring wordt bovendien reeds tegengegaan door het dijkje rondom de havenkom. De aanleg van struweel is ook vanuit Ruimte voor de Rivier ongewenst. Er wordt dan ook een zo open mogelijke inrichting voorgesteld, aansluitend op het open karakter van het ter plaatse aanwezige uiterwaardenlandschap.
- Voorafgaand aan het afgraven van het terrein wordt aanbevolen de vegetatie kort af te maaien. Het terrein wordt zo minder aantrekkelijk voor zoogdieren en amfibieën, waardoor de dieren het terrein uit zichzelf zullen verlaten.
- Voor andere soorten worden geen specifieke maatregelen aanbevolen. De meeste in het terrein algemeen voorkomende dieren zullen wegtrekken naar geschikt terrein in de omgeving. Het wegvangen en verplaatsen van muizen wordt niet aanbevolen. Deze dieren zijn zeer stressgevoelig; een belangrijk deel van de dieren zou een translocatie naar verwachting niet overleven.

5.2 Schema werkzaamheden

Het zal in de praktijk goed mogelijk zijn om bij de werkzaamheden ten behoeve van de uitbreiding van de jachthaven rekening te houden met de verschillende diersoorten. Hieronder wordt een voorstel gepresenteerd voor een globale planning van de werkzaamheden:

Vorbereidende werkzaamheden voor het uitvoeren van grondwerk

Volgorde		jan	feb	mrt	april	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
	Voortplantingsseizoen amfibieën												
	Winterslaap egels												
	Broedseizoen vogels				15 mrt - 15 aug								
Dempen 1	wegvangen amfibieën en vissen												
Dempen 2	dempen oude sloten												
Kap 1	vangen en verplaatsen egels												
Kap 2/3	verwijderen houtige begroeiing												
Kap 2/3	maaïen opgaande ruigten												

||||| = uitvoering mits egels voor de winterslaap zijn weggevangen en verplaatst

Bij uitvoering grondwerkzaamheden in het voorjaar / zomer

Vòòr 15 maart (start broedseizoen)

- Voor het verwijderen van vegetatie eventueel aangetroffen egels vangen en verplaatsen naar geschikte habitats.
- Verwijderen van opgaande vegetatie. Indien in de winter houtige begroeiing wordt verwijderd, dan moeten de eventueel aanwezige egels vòòr de winterslaap worden gevangen en verplaatst.
- Korthouden van de vegetaties.

Vanaf april

- Geen verstoring van broedvogels veroorzaken.
- Start grondwerkzaamheden op de voorbereide percelen.
- Overige percelen vegetatie kort houden.

Vanaf augustus

- Vlak voor het dempen van de sloot de eventueel nog aanwezige amfibieën (en vissen) wegvangen.
- De amfibieën en vissen naar geschikte voortplantingswateren brengen.
- Direct aansluitend de sloot dichtschuiven.

Bij uitvoering grondwerkzaamheden in het najaar

Indien de inrichtingswerkzaamheden in het najaar van start gaan, zullen in het voorjaar voorbereidende werkzaamheden noodzakelijk zijn.

Vòòr 15 maart (start broedseizoen)

- Bij werkzaamheden aangetroffen egels vangen en verplaatsen naar geschikte habitats.

15 maart t/m augustus

- Geen verstoring van broedvogels veroorzaken.

Vanaf augustus

- Vlak voor het dempen van de sloot de eventueel nog aanwezige amfibieën (en vissen) wegvangen.
- De amfibieën en vissen naar geschikte voortplantingswateren brengen.
- Direct aansluitend de sloot dichtschuiven.
- Voorafgaand aan het verwijderen van opgaande vegetatie eventueel egels vangen en verplaatsen naar geschikte habitats. Indien in de winter houtige begroeiing wordt verwijderd, dan moeten de eventueel aanwezige egels vòòr de winterslaap worden gevangen en verplaatst.
- Verwijderen van opgaande vegetatie en start grondwerkzaamheden.

Voorkeur tijdstip start

Indien de grondwerkzaamheden van start gaan in het najaar, zijn de maatregelen minder intensief vergeleken met een start in het voorjaar. Er hoeft geen rekening meer te worden gehouden met het broedseizoen van vogels, en de meeste soorten amfibieën zullen uit de sloten vertrokken zijn. Eventueel aangetroffen amfibieën kunnen in elders in het plangebied aanwezige sloten worden uitgezet. Verder kunnen egels mogelijk nog worden aangetroffen.

6 Inrichtingsplan natuurontwikkeling

6.1 Randvoorwaarden voor natuurontwikkeling

Aansluitend op de havenuitbreiding heeft de RGV plannen voor realisatie van nieuwe natuur. De natuurontwikkeling betreft een door RGV reeds begrensd gebied van enkele hectares. Richtinggevend voor de planvorming voor natuurontwikkeling in het gebied is de effectenstudie van de havenuitbreiding en de toetsing aan de Flora- en faunawet en Vogelrichtlijn. Vanuit deze wet- en regelgeving is met name het voorkomen van de kwartelkoning in de nabijheid van de huidige haven relevant. Daarnaast verdient met name het voorkomen van grutto en tureluur (Rode lijstsoorten) aandacht. Aanvullend hierop zijn een aantal zaken van belang:

1. Bestaande natuurdoelstellingen en Programma Beheer. Het Gebiedsplan Natuur en Landschap en de daarin aangewezen pakketten vanuit Programma Beheer die op de verschillende gebiedsdelen van toepassing zijn, geven het kader aan waarbinnen natuurontwikkeling mogelijk is.
2. Ruimte voor de Rivier. Mogelijk is het vanuit rivierbeheer gewenst om waterbergend vermogen te creëren in de betreffende uiterwaarden. Door maaiveldverlaging kunnen waterberging en natuurontwikkeling worden gecombineerd.
3. Recreatieve uitloofunctie gemeente Hattem. Een gecombineerde ontwikkeling van natuur en recreatief medegebruik ligt, gezien de nabije ligging van Hattem, voor de hand.
4. Meervoudig ruimtegebruik. Streven is om natuurwaarden te ontwikkelen door de rivierdynamiek te vergroten (mogelijkheden voor waterberging) met behoud van het open landschap en met inpassing van wandelroutes en recreatief medegebruik.
5. Identiteit en beleving. Door de natuurontwikkeling kan het voor wandelaars uit Hattem aantrekkelijker worden om van de sfeer van het IJssellandschap te genieten. Ook ontstaan er wellicht meer mogelijkheden voor natuureducatie. De uitbreiding van de jachthaven heeft tot gevolg dat het rivierenlandschap dichterbij de stad wordt ervaren. Het gebied krijgt een herkenbare identiteit met een sterkere belevingswaarde.

Van landschappelijke waarde zijn met name de dijken, lanen en houtwallen in het gebied. Daarnaast is de openheid van het landschap kenmerkend. Het behoud van deze waarden sluit aan op de visie voor de landschappelijke ontwikkeling van het buitengebied van Hattem (Gemeente Hattem, 1995). Voor de directe omgeving van het plangebied wordt in het landschapsplan van de gemeente ingezet op:

1. N-Z verbinding uiterwaarden (moerasjes, kolken, weidevogels en openheid);
2. natuurvriendelijke oeverinrichting en -beheer Apeldoorns kanaal;
3. natuurvriendelijk beheerde dijktafsluitingen;
4. zichtlijnen (behoud openheid).

Vanuit cultuurhistorisch oogpunt is de in het gebied aanwezige steenfabriek van belang. Deze kan worden benut in de situering van recreatieve routes. Hetzelfde geldt voor het middeleeuwse scheepswrak dat aan de oever van de bestaande havenkom gelegen is.

Door middel van een informatiepaneel kan hier bij de huidige haven een interessante link worden gelegd met de laat-middeleeuwse scheepvaart langs de IJssel.

Scheepswrak uit de middeleeuwen

In september 1978 is een scheepswrak ontdekt op ca. 2,30 m beneden het oorspronkelijke maaiveld tijdens de aanleg van de huidige jachthaven. Het ligt in de zuidoost-hoek van de haven en is grotendeels afgedekt met oeverbekleding. Het betreft het wrak van een schip uit de laat-13^e of vroeg-14^e eeuw. Qua constructie zijn geen vergelijkbare scheepsvondsten uit Nederland (en waarschijnlijk ook daarbuiten) bekend uit de betreffende periode. Het vaartuig is derhalve van groot belang voor de kennis van de laat-middeleeuwse scheepsbouw. In geval van werkzaamheden aan de haven en het talud in de directe omgeving van het wrak dient het Centrum voor Scheepsarcheologie hiervan op de hoogte te worden gesteld, om een (vervolg)onderzoek te kunnen uitvoeren (Morel, 1995).

6.2 Gebiedsplan natuur en landschap

Op 28 september 2004 hebben Gedeputeerde Staten van de Provincie Gelderland een nieuw gebiedsplan voor natuur en landschap vastgesteld. Dit gebiedsplan vervangt de vijf regionale gebiedsplannen die de afgelopen jaren van kracht waren. In het gebiedsplan wordt aangegeven welke mogelijkheden de Subsidieregelingen Agrarisch Natuurbeheer (SAN) en Natuurbeheer (SN) aan grondgebruikers bieden voor het realiseren van natuur- en landschapsdoelen.

Uit het gebiedsplan (www.gelderland.nl) wordt duidelijk dat het plangebied onderdeel uitmaakt van gebied Y1182, dat in totaal ca. 25,2 ha groot is. Het betreft een zoekgebied voor landschapsbeheer, agrarisch natuurbeheer en kleinschalige natuurontwikkeling. Het betreft een gebiedscategorie waar voor meer dan 50 procent van het totale gebied subsidie mogelijk is. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de beoogde natuurdoeltypen en beschikbare pakketten voor dit deelgebied.

Tabel 6.1. Overzicht van beoogde natuurdoeltypen en pakketten in het kader van de Subsidieregeling Natuurbeheer (SN), voor het gebied Y1182, waar het plangebied onderdeel van uitmaakt (bron: www.gelderland.nl).

Instrument	Pakketten	Grootte (ha)	Natuurdoeltype
Nieuwe natuur (SN)	15 2	1,3	moeras
Nieuwe natuur (SN)	17 4	6,3	bloemrijk grasland (basisch)
Nieuwe natuur (SN)	23 24	7,5	rijk weidevogelgrasland

In bijlage 1 worden de natuurdoeltypen en beschikbare pakketten nader toegelicht. Hier wordt tevens een toelichting gegeven op het beoogde natuurresultaat, de benodigde terreincondities en de beheersvoorschriften waaraan moet worden voldaan om in

aanmerking te komen voor subsidie. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar het gebiedsplan (www.gelderland.nl).

6.3 Ruimte voor de Rivier

In het kader van de uitwerking van de beleidslijn Ruimte voor de Rivier voor de IJssel zijn in de afgelopen jaren diverse rapporten verschenen. In deze paragraaf worden de specifieke aandachtspunten die voor de directe omgeving van het plangebied genoemd worden, samenvattend in beeld gebracht. Daarbij is uitgegaan van de stand van zaken van het project Ruimte voor de Rivier in 2003.

In het Regionaal Ruimtelijk Kader (Projectorganisatie Ruimte voor de Rivier, 2003) wordt de volgende visie voor de Sallandse IJssel (omgeving Hattem) gepresenteerd:

Motto: de natuurlijke, gestrekte rivier in een brede vallei.

Beeld: binnen- en buitendijks gebied is noord-zuid georiënteerd, parallel aan de rivierloop. Rivierkundige maatregelen zoals dijkverleggingen en geulen die deze parallel structuur versterken hebben de voorkeur.

Regionale opgave westoever: duidelijke agrarische belangen, accent op aanpassing, mogelijke uitzondering de ontwikkeling van een nieuwe, blauwe rivierloop. De cultuurhistorische betekenis is veelal gekoppeld aan de dijk-/oeverwalzone.

Zoekrichting: nieuwe blauwe rivierloop in binnendijks gebied tussen Veessen en Wapenveld, als uitwerking van robuuste ecologische zone tussen natuurkerngebieden Duursche waarden en Hoenwaard.

In het document worden weinig concrete aanknopingspunten gegeven voor het plangebied bij Hattem. Uit de visiekaart is af te leiden dat het gaat om 'aanpassingsgebied', waarbij het accent ligt op landbouw en stedelijk uitloopgebied.

In de rapportage Regionale Ruimtelijke Kwaliteit Bovenrivieren (Projectorganisatie Ruimte voor de Rivier, 2003) worden als kernopgaven voor de regio onder meer geformuleerd:

- ontwikkelen stedelijk uitloopgebied Zwolle - Hattem - Hoenwaard in combinatie met natuurontwikkeling;
- fietsroutes op of aan de dijken (m.n. oostzijde rivier);
- ontwikkelen waterrecreatie (waaronder aanlegplaatsen bij Hattem);
- struinnatuur/recreatie, buitendijkse wandelpaden.

Het Maatregelenboek (Projectorganisatie Ruimte voor de Rivier, 2003) is een gebieds-specifieke uitwerking van de Blokkendoos met mogelijke rivierverruimende maatregelen. Voor de Gelderdijkse Waard en de Bentinkswellen, waar het plangebied onderdeel van uitmaakt, worden twee varianten geschetst:

Variant 1:

- maaiveldverlaging en ontwikkeling natuurlijk grasland;
- verlaging kades.

Variant 2:

- graven van een brede strang, ter plaatse van de huidige waterloop (oude geul);
- langs strang: verlaging maaiveld en ontwikkeling natuurlijk grasland en (zeer lokaal) moeras.

In de conceptuele ideeënstudie Ruimtelijke visie op de Rijntakken (Rademakers & Kempenaar, 1999) is voor de omgeving van Hattem indicatief aangegeven: "uitbreiding jachthaven in combinatie met uiterwaardverlaging".

6.4 Uitwerking inrichtingsschets

Hoofdpunten uit de beleidsanalyse

Met het oog op de natuurontwikkeling in het gebied grenzend aan de jachthaven zijn vanuit de beleidsanalyse de volgende hoofdpunten van belang:

- ontwikkelen stedelijk uitloopgebied Hattem in combinatie met natuurontwikkeling;
- maaiveldverlaging en/of graven van strang; ontwikkeling moeras en natuurlijk grasland;
- ontwikkelen waterrecreatie (waaronder aanlegplaatsen Hattem).

In het gebiedsplan maakt het plangebied onderdeel uit van een zoekgebied voor landschapsbeheer, agrarisch natuurbeheer en kleinschalige natuurontwikkeling. Daarbij zijn onder meer subsidiemogelijkheden aanwezig voor de ontwikkeling van moeras, bloemrijk grasland en weidevogelgrasland (zie paragraaf 6.2).

Belangrijkste aandachtspunten uit de natuurtoets

Door de havenuitbreiding gaat ca. 1,5 ha open grasland verloren. Dit is broedhabitat voor weidevogels als grutto en tureluur. Als gevolg van de ingreep zullen per soort één tot enkele paren verdwijnen. Met het oog op wet- en regelgeving is met name de nabije aanwezigheid van leefgebied van de kwartelkoning van belang. De kwartelkoning is één van de soorten op basis waarvan het IJsseldal is aangewezen als Speciale Beschermingszone in het kader van de Vogelrichtlijn. Het ligt daarom voor de hand om in de nieuw te ontwikkelen natuur een belangrijk deel van de oppervlakte optimaal voor deze soort in te richten en te beheren. Hier zullen ook soorten als grutto en tureluur van profiteren. Daarnaast zijn vanuit de natuurtoets de volgende aandachtspunten van belang:

- realisatie van een poel / geïsoleerd water ten behoeve van amfibieën;
- realisatie van leefgebied voor zwanenbloem: matig diep, helder en stagnant water.

Maatregelen

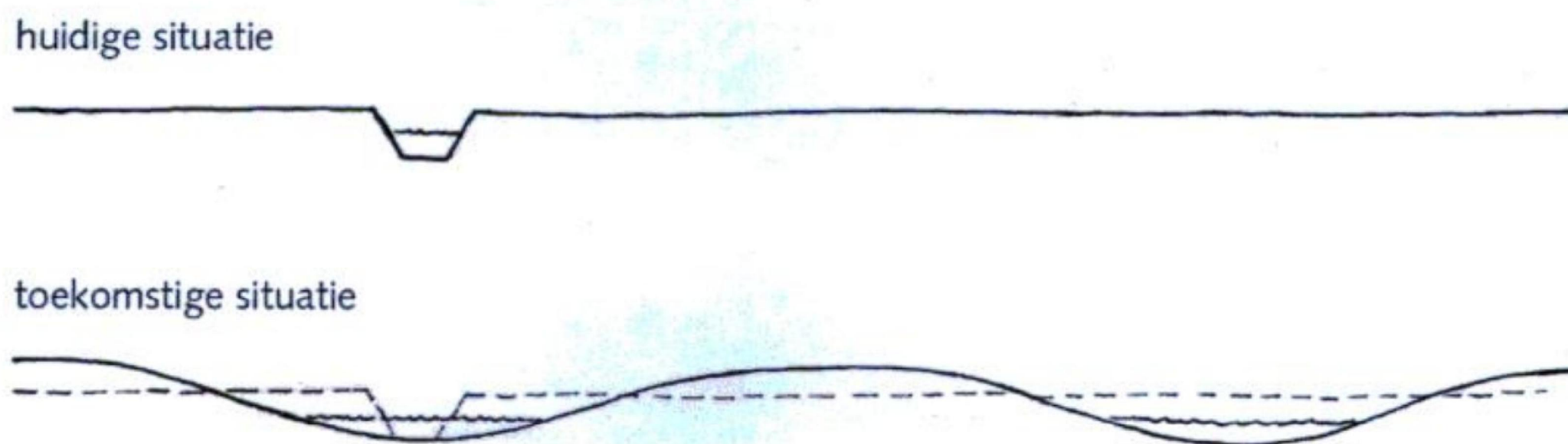
Bij de ontwikkeling van geschikt leefgebied voor de kwartelkoning gaat het in hoofdzaak om de ontwikkeling van ruig grasland door hooilandbeheer (zonder bemesting), waarbij het grasland eenmaal - na 1 augustus - wordt gemaaid en afgevoerd. Door het maaisel af te voeren wordt al te sterke verruiging door stikstofophoping en als gevolg daarvan de ontwikkeling van nitrofiele ruigte (zuring, brandnetel, etc.) voorkomen. Door nabeweidings van half augustus tot oktober wordt het gras kort gehouden, om verruiging in

de winterperiode tegen te gaan. De eerste jaren kan worden besloten het weidegebied te maaien tot aan de waterlijn, om wilgopslag te voorkomen.

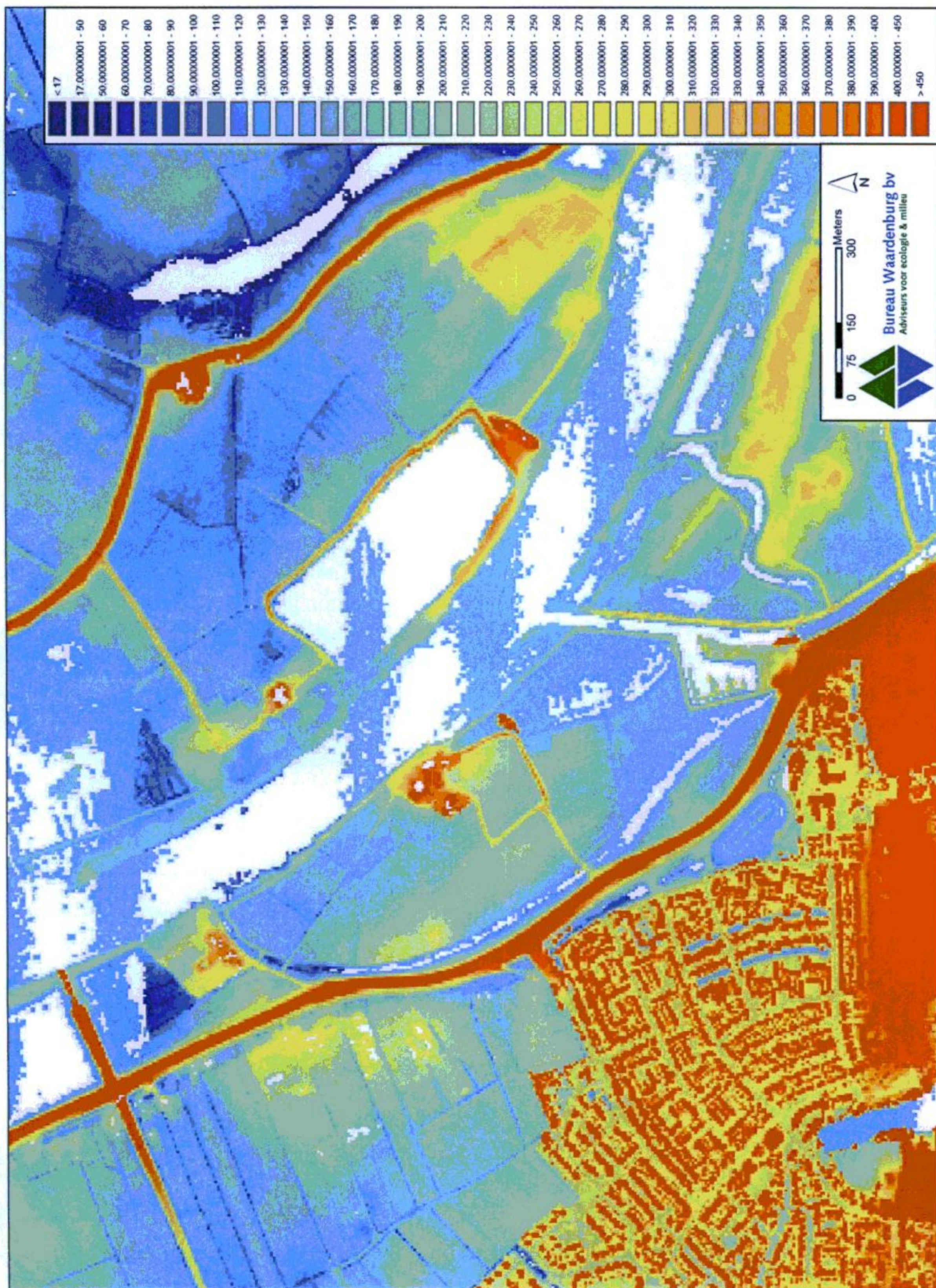
Het leefgebied wordt verder verbeterd door de realisatie van nat grasland (maaiveldverlaging) en een herprofilering van de in het gebied aanwezige sloten. Ook wordt een poel aangelegd ten behoeve van amfibieën. De sloten en de poel worden met natuurvriendelijke oevers aangelegd. Centraal element in de inrichting van het gebied is de herinrichting van de oude geul. De geul krijgt plaatselijk brede, flauw oplopende oevers. Ter hoogte van de jachthaven verbreedt de geul zich, zodat een logische overgang ontstaat van het weidegebied naar de jachthaven.

Profilering

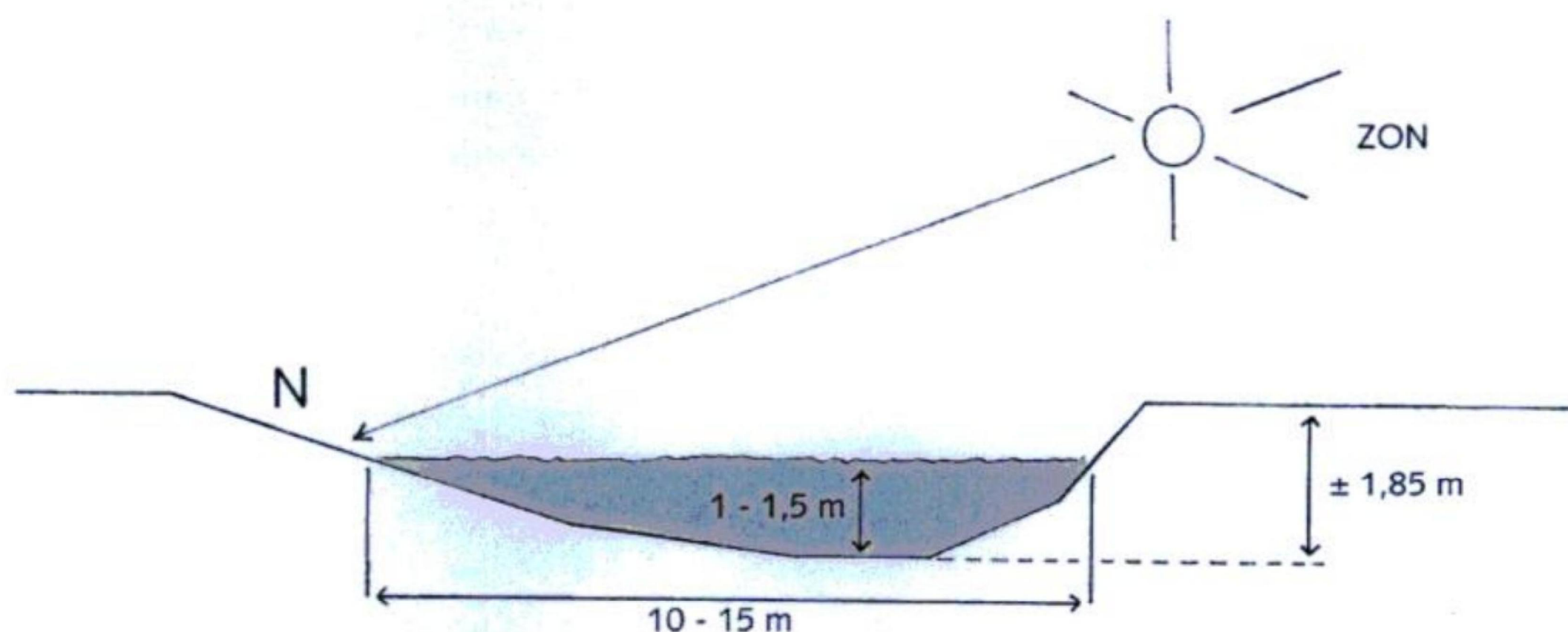
Een principeschets voor de inrichting van sloten en poelen wordt weergegeven in figuur 6.1. Het huidige technische profiel van de sloten wordt verflauwd waardoor enerzijds sprake is van vernatting en anderzijds een gradiënt wordt ontwikkeld, wat interessant is voor diverse soorten flora en fauna. Bij de aanleg van poelen wordt uitgegaan van een minimale oppervlakte van 100 m² (doorsnede 10 tot 15 m) en een diepte variërend van 1 tot 1,5 m (zie figuur 6.3). De ondiepe (15-60 cm) strook water langs de oevers is het ecologisch meest interessante microhabitat. Hier zorgen de aangename temperatuur en de aanwezigheid van vegetatie voor ideale leefomstandigheden voor allerlei amfibieën en insectenlarven. Deze zone kan worden vergroot door een zacht glooiende oever. De geleidelijk oplopende oever is met name van belang voor de noordkant van de poelen en sloten, gezien de expositie ten opzichte van de zon. Een afwisseling van vlakke en meer steile oevergedeelten draagt bij tot de ontwikkeling van een gevarieerde plantengroei.



Figuur 6.1 Principeschets van de te realiseren sloten en poelen.



Figuur 6.2 Huidige hoogteligging van plangebied en omgeving.



Figuur 6.3 Principe-profilering (noord-zuid) van een poel.

Aansluiting op bestaande hoogteligging

Bij de nadere detaillering van de voorgestelde inrichtingsmaatregelen is de bestaande hoogteligging van plangebied en omgeving van belang (zie figuur 6.2). In (de directe omgeving van) het plangebied is sprake van verschillen in maaiveldhoogte van ca. 1 meter. Op de hoogtekaart zijn onder meer duidelijk de oude geul (bestaande sloot) en de daarlangs gelegen relatief laaggelegen gronden te zien. In de toekomstige inrichting worden deze lage delen verder verlaagd, ter bevordering van de ontwikkeling van nat grasland. Het vrijkomende materiaal dient bij voorkeur buiten het gebied te worden afgezet; wellicht kan het materiaal worden gebruikt voor de aanleg van het dijkje. Wanneer verwerking binnen het gebied nodig is, kunnen reeds hoge terreindelen verder worden opgehoogd (in beperkte mate). Zodoende ontstaat een gradiëntsituatie van lage, natte graslanden naar hoger gelegen droge graslanden, aansluitend op de reeds aanwezige abiotische structuur. De realisatie van nat grasland verdient echter de voorkeur.

Recreatieve inrichting

Voorgesteld wordt om het geplande voetpad aan de binnenzijde van de kade om de nieuw jachthavenkom aan te leggen. Door de tussenliggende kade wordt verstoring van het weidegebied door recreanten voorkomen. Vanuit het oogpunt van verstoring door recreatie zou de aanleg van struweel aan de noordzijde van de nieuwe haven kunnen worden overwogen. Aangezien dit echter een belangrijke belemmering zou kunnen betekenen voor de doorstroming van het rivierwater in de wintersituatie, wordt deze maatregel ontraden (aansluitend op de beleidslijn Ruimte voor de Rivier). Ook voor weidevogels zou een dergelijke inrichting ongunstig zijn. De verwachting is dat een lage kade reeds een aanmerkelijke beperking van de verstoring zou betekenen. Daarnaast verdient een zo open mogelijk landschap de voorkeur vanuit het perspectief van weidevogels.

Bij het voetpad langs de kade gaat het om een kleinschalig pad dat aansluiting vindt op het reeds bestaande wandelpad langs het Apeldoorns kanaal en de IJssel (zie figuur 6.4). Mogelijk kan het wandelpad in de toekomst worden verlengd tot aan de steenfabriek.

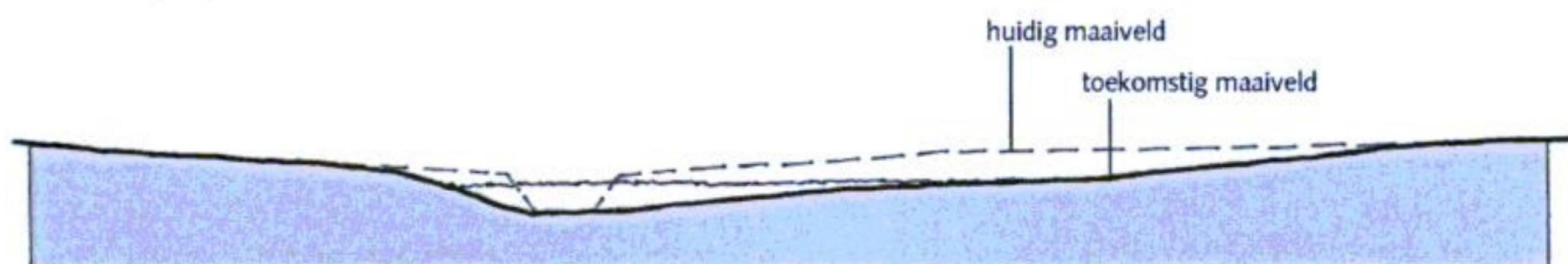
Tevens wordt voorgesteld om het scheepswrak (zie § 6.1) onderdeel te laten uitmaken van de wandelroute. Door middel van een informatiepaneel kunnen voorbijgangers op de hoogte worden gebracht van de aard en waarde van dit laat-middeleeuwse relict. Tevens kan een interessante link worden gelegd tussen de tegenwoordige en de laat-middeleeuwse scheepvaart langs de IJssel.



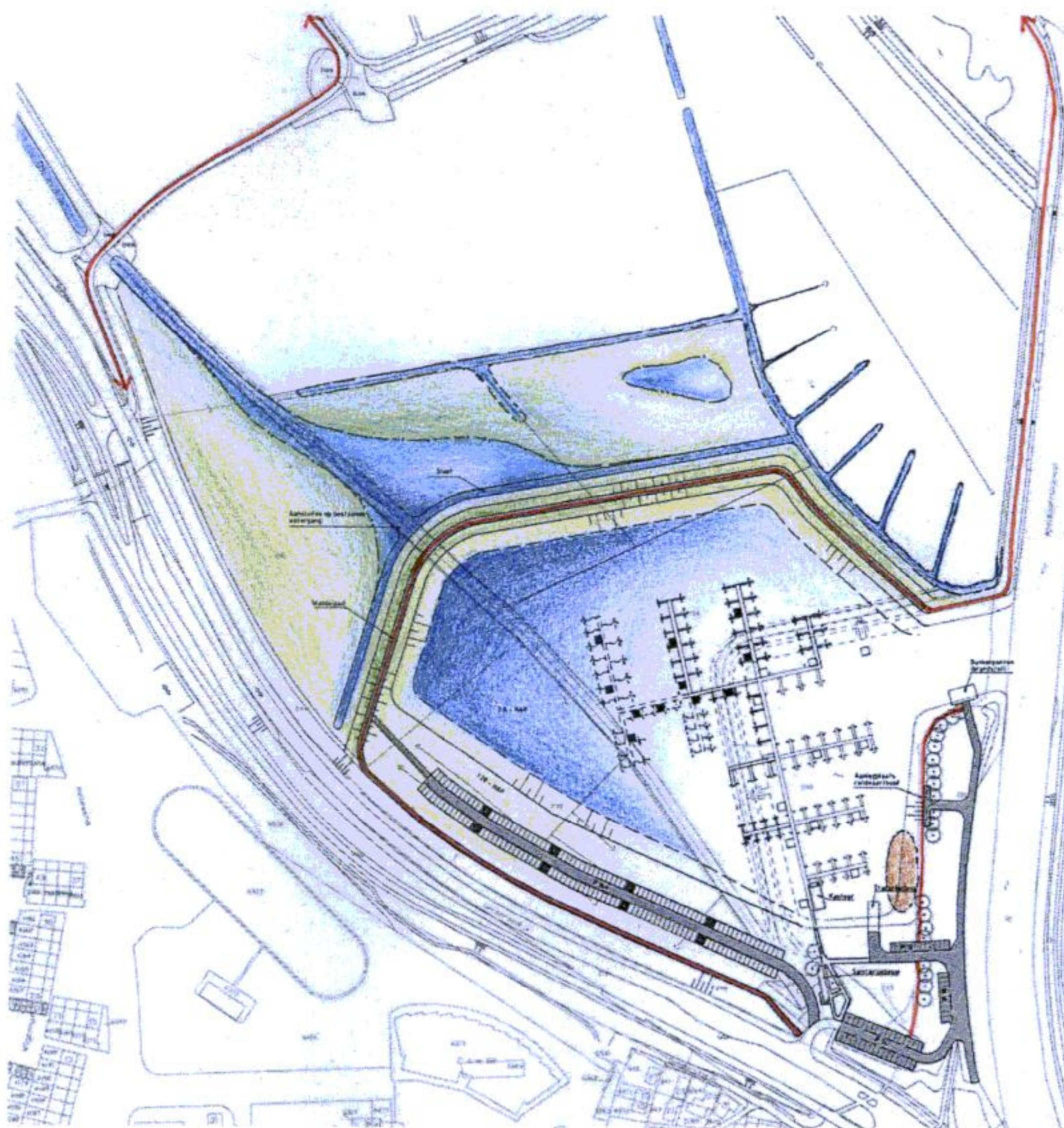
Figuur 6.4 Het bestaande wandelpad langs het Apeldoornse Kanaal en de IJssel.

Inrichtingsschets

De voorgestelde inrichtingsmaatregelen zijn samenvattend in beeld gebracht in figuur 6.6. Figuur 6.5 geeft een principe-doorsnede van de te ontwikkelen geul met flauwe oeverprofilering. Er is gekozen voor een natuurlijke vormgeving van de sloten en de poel, aansluitend op de abiotische ondergrond. De oude geul verbreedt zich nabij de jachthaven, zodat een logische overgang ontstaat van de uiterwaard naar de jachthaven. De oude geul wordt met brede, flauwe oevers ingericht. Nadere detaillering van het plan (hoogteligging, profilering) is voorzien voor de uitwerking van het uiteindelijke inrichtingsplan. De inbreng van landschappelijke en ecologische expertise in deze fase van het project is nadrukkelijk gewenst.



Figuur 6.5 Dwarsdoorsnede ter hoogte van de te herinrichten oude geul, met overgangen naar nat grasland.



in grasland:
extensief agrarisch beheer, zonder bemesting;
eenmaal maaien en afvoeren na 1 augustus;
vervolgens nabeweiding tot winterperiode

-  open water
-  ondiep water, flauwe oevers
-  nat grasland (maaiveldverlaging)
-  droger grasland
-  wandelpad aan binnenzijde dijk
-  locatie scheepswrak

Figuur 6.6 Inrichtingsschets voor natuurontwikkeling grenzend aan de nieuwe jachthaven.

7 Literatuur

- Anonymus 2000. Aanwijzingsbesluit Speciale BeschermingsZone IJssel. Ministerie van LNV, 's Gravenhage.
- Broekhuizen S., B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk & J.B.M. Thissen, 1992. Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. KNNV Uitgeverij.
- Creemers R.C.M. & B.H.J.M. Crombaghs, 1995. De knoflookpad *Pelobates fuscus* in het Ijseldal. Limes Divergens, Nijmegen.
- Creemers R.C.M., 1998. Prioritaire reptielen en amfibieën in Gelderland. Rapport Ravon, Nijmegen.
- Dijkstra V., H. Limpens, E. Jansen, N. Hoogeveen & L. Verheggen, 1999. Vleermuizen in Gelderland; naar een actieplan voor aandachtsoorten. Stichting Vleermuisbureau. Rapportnr. SVB 98.05. In opdracht van Provincie Gelderland.
- Gemeente Hattem, 1995. Landschapsbeleidsplan Gemeente Hattem. Eindrapport. DHV i.o.v. Gemeente Hattem. Amersfoort, november 1994.
- Hazelhorst H. & M. Heinen, 2001. Broedvogels in de IJsseluiterswaarden tussen Deventer en het Ketelmeer. Rapport 2001.08. Provincie Overijssel, Zwolle.
- Kalkman V.J., R. Ketelaar & M. Reemer, 1998. Libellen van de rode lijst in Gelderland. EIS-Nederland en De Vlinderstichting. Rapportnr. VS 98.23. In opdracht van de Provincie Gelderland.
- Lensink R., 1993. Vogels in het Hart van Gelderland. Een kwantitatieve beschrijving van het voorkomen van vogels door het jaar heen (1976-90) en een vergelijking met eerdere decennia (1900-75). Vogelwerkgroep Arnhem e.o.
- Lensink R. & S.M.J. van Lieshout, 2002. Toetsing van de ecologische effecten van de aanleg van de Hanzelijn op de IJsseluiterswaarden nabij Hattem. Opdrachtgever gemeente Hattem. Bureau Waardenburg rapportnr. 02-023.
- Morel, J.M.A.W., 1995. Brief met kaartbijlagen betreffende scheepswrak bij jachthaven Hattem. Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek, Centrum voor Scheepsarcheologie. Dronten, 22 juni 1995.
- Nie, H.W. de, 1997. Atlas van de Nederlandse zoetwatervissen, 2e herziene druk.
- Projectorganisatie Ruimte voor de Rivier, 2003. Regionale Ruimtelijke Kwaliteit Bovenrivieren. Het proces met de regio. Verslag workshops februari 2003. IJssel, Neder-Rijn/Lek, Waal. Arnhem.
- Projectorganisatie Ruimte voor de Rivier, 2003. Regionaal Ruimtelijk Kader. Concept, versie 11 september 2003, Arnhem.
- Projectorganisatie Ruimte voor de Rivier, 2003. Maatregelenboek IJssel. Een overzicht van mogelijke rivierverschuimende maatregelen in het stroomgebied.
- Provincie Gelderland, 2004. Gebiedsplan Natuur en Landschap. Gedeputeerde Staten van Gelderland, september 2004 (www.gelderland.nl).
- Provincie Gelderland, 2002. Gebiedsplan natuur en landschap IJsselvallei en Randmeerkust. Gedeputeerde Staten van Gelderland, september 2002.
- Rademakers, J. & A. Kempenaar, 1999. Ruimtelijke visie op de Rijntakken. Grontmij i.o.v. provincies Gelderland, Overijssel, Utrecht en Zuid-Holland en Ministerie VROM. Arnhem.

- Reemer M. & V.J. Kalkman, 1998. Sprinkhanen en krekels van de rode lijst in Gelderland. EIS-Nederland. In opdracht van de Provincie Gelderland.
- RGV, 2001. Plan uitbreiding jachthaven Hattem. Mei 2001, Apeldoorn.
- Schoppers J. & K. Koffijberg, 2001. Resultaten van beschermingsmaatregelen voor Kwartelkoningen in Nederland in 2001. SOVON-informatierapport 2001/12. Uitgevoerd in opdracht van Vogelbescherming Nederland.
- Schoppers J. & K. Koffijberg, 2003. Resultaten van beschermingsmaatregelen voor Kwartelkoningen in Nederland in 2002. SOVON-informatierapport 2003/03. Uitgevoerd in opdracht van Vogelbescherming Nederland.
- SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. –Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
- Van Swaay C., 1998. Vlinders van de Rode Lijst in Gelderland. De Vlinderstichting. Rapportnr. VS 98.02. In opdracht van de Provincie Gelderland.
- Van Roomen M.W.J., A. Boele, M.J.T. van der Weide. E.A.J. van Winden & D. Zoetebier, 2000. Belangrijke vogelgebieden in Nederland 1993-97; een actueel overzicht van Europese vogelwaarden in aangewezen en aan te wijzen speciale beschermingszones en andere belangrijke gebieden. Rapport 2000/01. SOVON. Beek-Ubbergen.
- Veen P.J., T.J. Boudewijn, T. van Geelen, J.M. Reitsma & G.F.J. Smit, 1998. Natuurontwikkeling in de Vreugderijkerwaard. Een plan voor de aanleg van een meestromende nevengeul langs de IJssel. Opdrachtgevers Dienst Landelijk Gebied en Provincie Overijssel. Bureau Waardenburg rapportnummer 98.033.

Bijlage 1. Relevante gegevens Gebiedsplan

Toelichting op natuurdoeltypen en beschikbare pakketten uit de Subsidieregeling Natuurbeheer (SN), die van toepassing zijn op gebied Y1182, waarvan het plangebied voor natuurontwikkeling onderdeel uitmaakt.

1 Inleiding

De beoogde natuurdoeltypen voor gebied Y1182, en de bijbehorende pakketten vanuit Programma Beheer, worden gepresenteerd in tabel 6.1 (zie § 6.2). In deze bijlage worden de natuurdoeltypen en beschikbare pakketten nader toegelicht. Hier wordt tevens een toelichting gegeven op het beoogde natuurresultaat, de benodigde terreincondities en de beheersvoorschriften waaraan moet worden voldaan om in aanmerking te komen voor subsidie. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar het gebiedsplan (www.gelderland.nl).

2 Toelichting natuurdoeltypen

Natuurdoeltype: Moeras

Natte begroeiing gedomineerd door soorten als riet, lisdodde en/of zeggen, plaatselijk kan open water aanwezig zijn.

Gewenste terreincondities: grondwatertrap I, II of III of buitendijks.

Natuurdoeltype: Bloemrijk grasland (basisch)

Vochtig tot nat (matig) voedselrijk grasland. Binnendijks op vochtige tot natte kleigronden of overstromingsgebieden in benedenlopen van beken. Buitendijks op kleige standplaatsen die periodiek (> 40 dagen per jaar) overstroomd worden.

Gewenste terreincondities: geen werkende drainage; grondwatertrap I, II of III.

Natuurdoeltype: Rijk weidevogelgrasland

Open weidegebied met hoge grondwaterstanden, waar het gras laat in het groeiseizoen gemaaid wordt. Weidevogels komen in een hoge dichtheid voor, waaronder een aantal kwetsbare soorten. Weidevogels zijn gebaat bij variatie in het beheer: laat gemaaide percelen, waar de nesten ongestoord kunnen uitkomen; vroeger gemaaide percelen, waar alweer gewas op staat op het moment dat de late percelen gemaaid worden; beweide percelen met een pollige structuur; ruige randen en overhoeken.

Gewenste terreincondities: niet van toepassing.

3 Toelichting pakketen (nieuwe natuur)

Pakketnaam: Moeras

Pakketnummer: 2

Pakketsoort: Basispakket

Beschrijving

1. Ten minste 70 % van de oppervlakte van de beheerseenheid bestaat uit moeras; en
2. ten hoogste 40 % van de oppervlakte van de beheerseenheid bestaat uit bos of struweel; en
3. ten hoogste 20 % van de oppervlakte van de beheerseenheid bestaat uit water.

Beheersvoorschriften:

1. ten minste 60% van de oppervlakte van de beheerseenheid vrijhouden van bos en struweel;
2. hetzelfde deel van de beheerseenheid wordt nooit in twee opeenvolgende jaren gemaaid.

Minimumoppervlakte beheerseenheid, behorende bij basispakket Moeras: 0,5 hectare.

Beheersbijdrage: Euro 32,10 per hectare per jaar.

Pakketnaam: Overjarig rietland

Pakketnummer: 15

Pakketsoort: Pluspakket

Beschrijving

1. Op de beheerseenheid komen ten minste 6 van de volgende meetsoorten voor:
[fauna]: Roerdomp, Woudaapje, Purperreiger, Lepelaar, Bruine kiekendief, Waterral, Porseleinhoen, Blauwborst, Snor, Sprinkhaanzanger, Grote Karekiet, Baardmannetje, Vroege glazenmaker, Bruine korenbout, Ringslang, Noordse woelmuis, Waterspitsmuis, Ruige dwergvleermuis.
Ook kan voor het resultaat naast de hier genoemde soorten ten hoogste 1 andere soort uit de lijsten genoemd in bijlage 62 (rode lijsten) meetellen. En ten minste 80% van de oppervlakte van de beheerseenheid is bedekt met riet; en ten hoogste 10% van de oppervlakte van de beheerseenheid bestaat uit bos of struweel.
2. Beheersvoorschriften: jaarlijks ten hoogste een derde deel van de oppervlakte van de beheerseenheid maaien; het maaisel afvoeren; meetsoorten monitoren.
3. Corresponderend basispakket: basispakket 02 (Moeras)

Minimumoppervlakte beheerseenheid, behorende bij pluspakket Overjarig riet: 0,5 hectare.

Beheersbijdrage: Euro 78,68 per hectare per jaar.

Pakketnaam: Nat soortenrijk grasland

Pakketnummer: 17

Pakketsoort: Pluspakket

Beschrijving

1. Corresponderend basispakket 04 (half)natuurlijk grasland
 2. Op de beheerseenheid komen ten minste 5 van de volgende meetsoorten voor uit de lijst A; of ten minste 4 uit de lijst B; of ten minste 5 uit de lijst C; Of ten minste 3 uit de lijst D; of ten minste 7 uit de lijst E; of ten minste 10 uit de lijsten A en F; of ten minste 10 uit de lijsten B en F; of ten minste 10 uit de lijsten C en F; of ten minste 9 uit de lijsten D en F; Of ten minste 12 uit de lijsten E en F. Ook kan van de genoemde aantallen bij de lijsten A t/m E ten hoogste één soort uit één van de andere lijsten A t/m E meetellen voor het resultaat. Ook kan voor het resultaat naast de hier genoemde soorten ten hoogste 1 andere soort uit de lijsten genoemd in bijlage 62 (rode lijsten) meetellen.
 - A [Flora/Dotterbloemhooiland]: Trosdravik, Moesdistel, Wilde herfsttijloos, Moerasstrepzaad, Vleeskleurige orchis, Brede en Rietorchis, Addertong, Harlekijn, Adderwortel, Slanke sleutelbloem, Knolsteenbreek, Echte koekoeksbloem, Gewone dotterbloem, Grote ratelaar, Gevleugeld hertshooi, Waterkruiskruid, Kleine valeriaan;
 - B [Flora/Nat schraalland]: Tweehuizige zegge, Blonde zegge, Vlozegge, Spaanse ruiter, Gevlekte orchis, Moeraswespenorchis, Breed wollegras, Klokjesgentiaan, Draadrus, Parnassia, Vetblad, Welriekende nachtorchis, Klein glidkruid, Zaagblad, Kleine valeriaan, Melkviooltje, Schildereprijs, Sterzegge;
 - C [Flora/Natte duinvallei]: Dwergbloem, Teer guichelheil, Zomer- en Herfstbitterling, Platte bies, Vleeskleurige orchis, Armbloemige waterbies, Moeraswespenorchis, Bonte paardenstaart, Grote muggenorchis, Slanke gentiaan, Honingorchis, Groenknolorchis, Parnassia, Knopbies, Moerasgaman-der, Drienervige zegge, Geelgroene en Dwergzegge;
 - D [Flora/Nat uiterwaardhooiland]: Trosdravik, Wilde kievitsbloem, Genadekruid, Engelse alant, Polei, Rode ogentroost, Gulden boterbloem, Weidekervel, Grote pimpernel, Noords walstro, Echte koekoeksbloem;
 - E [Flora/Brak grasland]: Aardbeiklaver, Moeraszoutgras, Schorrenzoutgras, Selderij, Kruipend moerasscherm, Zulte, Zilte zegge, Zilte rus, Melkkruid, Rode ogentroost, Fraai duizendguldenkruid, Zeeweegbree, Behaarde boterbloem, Knolvossenstaart, Zilt torkruid, Zilte schijnspurrie, Gerande schijnspurrie;
- [Fauna] Zomertaling, Slobeend, Kwartelkoning, Kempfaan, Watersnip, Grutto, Tureluur, Gele kwikstaart, Grauwe klauwier, Zilveren maan, Aardbeivlinder, Bruine vuurvliinder, Groot dikkopje, Bruin zandoogje, Rugstreeppad, Ringslang, Kamsalamander, Poelkikker, Noordse woelmuis, Ondergrondse woelmuis, Veldspitsmuis, Ruige dwergvleermuis, Gewone baardvleermuis;
- en ten minste 90% van de oppervlakte van de beheerseenheid bestaat uit grasland; en het grasland bevindt zich binnendijs ten opzichte van zee-
werende dijken.

3. Beheersvoorschriften: het gewas jaarlijks afvoeren via maaien of beweiden; in de periode van 1 juli tot 1 april is een veebezetting van ten hoogste 3 GVE per hectare op enig moment toegestaan; meetsoorten monitoren; bemesting met ruige mest of kalk is toegestaan indien dit voor het beheer noodzakelijk is.

Minimumoppervlakte beheerseenheid, behorende bij pluspakket Nat soortenrijk grasland: 0,5 hectare.

Beheersbijdrage: Euro 881,-- per hectare per jaar.

Pakketnaam: (Half)natuurlijk grasland

Pakketnummer: 4

Pakketsoort: Basispakket

Beschrijving

1. Ten minste 90% van de oppervlakte van de beheerseenheid bestaat uit grasland of kwelder; en
2. in geval van grasland zijn op de beheerseenheid ten minste 15 inheemse plantensoorten inclusief mossen aanwezig per 25m²; en
3. ten hoogste 10% van de oppervlakte van de beheerseenheid is bedekt met pijpestrootje of bochtige smele.

Beheersvoorschriften:

1. in geval van grasland het gewas jaarlijks afvoeren via maaien of beweiden;
2. In de periode van 1 juli tot 1 april is een veebezetting van ten hoogste 3 GVE per hectare op enig moment toegestaan. Bemesting met ruige mest of kalk is toegestaan indien dit voor het beheer noodzakelijk is.

Minimumoppervlakte beheerseenheid, behorende bij basispakket (Half)natuurlijk grasland: 0,5 hectare.

Beheersbijdrage: Euro 127,35 per hectare per jaar.

Pakketnaam: Soortenrijk weidevogelgrasland

Pakketnummer: 23

Pakketsoort: Pluspakket

Beschrijving

1. Op de beheerseenheid komen ten minste 75 broedparen per 100 hectare voor van een of meer van de volgende meetsoorten: Grutto, Kievit, Scholekster, Tureluur, Watersnip, Kemphaan, Slobeend, Zomertaling, Veldleeuwerik, Wulp, Kluut, Krakeend, Kuifeend, Wintertaling, Graspieper, Gele kwikstaart, waarvan ten minste 35 broedparen van de soorten Grutto, Tureluur, Watersnip, Kemphaan, Slobeend, Zomertaling, Veldleeuwerik, Wulp, Kluut, Krakeend, Kuifeend, Wintertaling, Graspieper, Gele kwikstaart; en ten minste 90% van de oppervlakte van de beheerseenheid bestaat uit grasland; en de beheerseenheid ligt binnen een gebied met een oppervlakte van ten minste 25 hectare waar in een Natuurgebiedsplan het

pluspakket Soortenrijk weidevogelgrasland of het pluspakket weidevogelgrasland is opengesteld.

2. Beheersvoorschriften:

Ten minste 3% van de oppervlakte van de beheerseenheid bestaat uit vluchtstroken, [verspreid liggende gronden met een oppervlakte van ten minste 1000 m² die niet eerder dan 22 mei worden gemaaid of beweid en in ieder geval steeds ten minste twee weken later dan de datum waarop omliggende gronden zijn gemaaid of voor het eerst worden beweid] of slootranden met een breedte van ten minste 2 meter en ten hoogste 5 meter en een lengte van ten minste 200 meter die niet worden bemest; en ten minste 25% van de oppervlakte van de beheerseenheid periode van 1 april tot 8 juni vrijwaren van beweiding, maaien, rollen, inzaaien, doorzaaien en bemesting; met inachtneming van voor beheersvoorschriften is bemesting toegestaan en is een hogere veebezetting 1,5 GVE per hectare toegestaan; Meetsoorten monitoren.

Minimum oppervlakte beheerseenheid, behorende bij basispakket weidevogelgrasland: 5 hectare; er is een verdunningsfactor van 1:3 toegepast.

3. Corresponderend basispakket: basispakket 10 Natuurlijke eend begrazing.

Beheersbijdrage: Euro 249,51 per hectare per jaar.

Pakketnaam: Zeer soortenrijk weidevogelgrasland

Pakketnummer: 24

Pakketsoort: Pluspakket

Beschrijving

1. Op de beheerseenheid komen ten minste 100 broedparen of meer van de volgende meetsoorten: Grutto, Watersnip, Kemphaan, Slobeend, Zomertaling, Krakeend, Kuifeend, Wintertaling, Graspieper, Gele kwikstaart, 50 broedparen van de soorten Grutto, Tureluur, Zomertaling, Veldleeuwerik, Wulp, Kluut, Krakeend, Graspieper, Gele kwikstaart; en ten minste 4% van de beheerseenheid bestaat uit grasland; en de beheerseenheid met een oppervlakte van ten minste 25 hectare. Het pluspakket Soortenrijk weidevogelgrasland is opengesteld.
2. Beheersvoorschriften: ten minste 4% van de oppervlakte van de beheerseenheid bestaat uit vluchtstroken [verspreid liggende gronden met een oppervlakte van ten minste 1000 m² die niet eerder dan 22 mei worden gemaaid of beweid en in ieder geval steeds ten minste twee weken later dan de datum waarop omliggende gronden zijn gemaaid of voor het eerst worden beweid] of slootranden met een breedte van ten minste 2 meter en ten hoogste 5 meter en een lengte van ten minste 200 meter die niet worden bemest; en ten minste 25% van de oppervlakte van de beheerseenheid periode van 1 april tot 8 juni vrijwaren van beweiding, maaien, rollen, inzaaien, doorzaaien en bemesting; met inachtneming van voor beheersvoorschriften is bemesting toegestaan en is een hogere veebezetting 1,5 GVE per hectare toegestaan; Meetsoorten monitoren.

maaïen, rollen, slepen, inzaaien, doorzaaien en bemesting; met inachtneming van voornoemde beheersvoorschriften is bemesting toegestaan en is een hogere veebezetting dan 1,5 GVE per hectare toegestaan; meetsoorten monitoren.

Minimumoppervlakte van een beheerseenheid, behorende bij het pluspakket Zeer soortenrijk weidevogelgrasland: 5 hectare; er is een verdunningsfactor van 1:3 toegestaan.

3. Corresponderend basispakket: basispakket 10 Natuurlijke eenheid, zonder of met begrazing.

Beheersbijdrage: Euro 397,56 per hectare per jaar.

Bijlage 2. Toetsingskader Vogelrichtlijn

In de aanwijzingsbesluiten van Vogelrichtlijngebieden worden broedvogels en niet-broedvogels (doortrekkers, wintergasten) genoemd. Voor beide groepen zijn criteria geformuleerd. Hieronder worden de criteria vermeld aan de hand waarvan effecten van ingrepen kunnen worden getoetst aan de kaders die de Vogelrichtlijn stelt.

Criteria niet-broedvogels

1. Het eerste criterium luidt: het aantal ter plaatse verblijvende vogels van selecterende soorten mag door de ingreep niet lager worden dan 1% van de bio-geografische populatie.

Toelichting De gebieden zijn aangewezen voor de betreffende soorten op basis van dit 1% criterium, waarmee getracht wordt op lange termijn een netwerk van leefgebieden te garanderen waar deze soorten kunnen verblijven. Dit criterium is met name relevant wanneer de in het gebied aanwezige aantallen juist boven de 1% norm van de bio-geografische populatie liggen. Door toepassing van dit criterium wordt invulling gegeven aan behoud van de netwerk-functie en de aanwijzing als speciale beschermingszone, tevens wetland van internationale betekenis.

2. Het tweede criterium luidt: de aantalsafname van een bepaalde soort mag niet meer bedragen dan 5% van de in het gebied voorkomende aantallen.

Toelichting Hoewel dit percentage relatief hoog is, moet in het kader van de interpretatie van artikel 6 terdege rekening worden gehouden met cumulatieve effecten van andere ingrepen. Bij drie of meer vergelijkbare ingrepen die nu in uitvoering of gepland zijn, kan derhalve de afname 15% of meer bedragen hetgeen voor de aantallen in het gebied en de aangrenzende wetlands substantieel is. Hiermee wordt bijgedragen in het behoud van de functies van een gebied, ook op termijn.

3. Het derde criterium luidt: Indien meer dan 10% van de totale biogeografische populatie van een soort op een bepaald moment in het gebied kan verblijven, wordt criterium 2 op 1% gesteld en indien dit aandeel meer dan 25% van de biogeografische populatie bedraagt, wordt criterium 2 op 0,5% gesteld.

Toelichting Dit criterium houdt rekening met de netwerkfunctie van een gebied en het belang van een bepaald gebied voor een aanmerkelijk deel van een biogeografische populatie van een soort. Zonder toepassing van criterium 3 kan de eventuele afname in het gebied zelf op het eerste gezicht aanvaardbaar lijken. Binnen het geheel van een biogeografische populatie zou de afname grote consequenties kunnen hebben, omdat enkele procenten van het totaal verdwijnen. Toepassing van criterium 3 voorkomt dit.

4. Het vierde criterium luidt: Voor iedere specifieke jaarcyclusfase worden criterium 1 en 2 toegepast, waarbij als voorwaarde geldt dat in de te beschouwen fase minimaal 50% van het maximum aantal aanwezig is, dan wel minimaal 1% van de biogeografische populatie in deze fase in het gebied verblijft.

Toelichting Met het vierde criterium wordt afgewogen of het gebied een specifieke ecologische functie heeft voor een soort in een bepaald deel van de jaarcyclus. Hierbij kunnen de aantallen in verschillende fasen aanmerkelijk van elkaar verschillen. Door ook andere fasen waarin soorten in lagere aantallen in het gebied verblijven (bijvoor-

beeld rui) te beschouwen, kunnen specifieke functies behouden blijven. De functie van het gebied voor die soort wordt daarmee zwaarder gewogen dan de lagere aantallen in vergelijking met het maximum aantal. Zo wordt invulling gegeven aan de functionele aspecten van het netwerk van gebieden.

- 5 Het vijfde criterium luidt: indien 0,5 tot 1,0% van de biogeografische populatie van een soort in de SBZ voorkomt mag de aantalsafname niet meer bedragen dan 20% van de in het gebied voorkomende aantallen.

Toelichting Dit criterium is van toepassing op soorten die niet voldoen aan het 1% criterium maar die wel gebruikt zijn voor de aanwijzing en de begrenzing van de SBZ en die daarom functioneel vermeld zijn in de aanwijzing.

- 6 Het zesde criterium luidt: indien 0,1 tot 0,5% van de biogeografische populatie van een soort in de SBZ voorkomt mag de aantalsafname niet meer bedragen dan 50% van de in het gebied voorkomende aantallen.

Toelichting Dit criterium is van toepassing op soorten die niet voldoen aan het 1% criterium maar die wel gebruikt zijn voor de aanwijzing en de begrenzing van de SBZ en die daarom functioneel vermeld zijn in de aanwijzing.

Criteria broedvogels

1. Het eerste criterium luidt: het aantal ter plaatse broedende paren van selecterende soorten mag door de ingreep met niet meer dan 1% van de landelijke populatie afnemen.

Toelichting De gebieden zijn aangewezen voor de betreffende soorten op basis van het criterium, 'behorende tot de vijf belangrijkste gebieden in ons land, dan wel dat soorten zijn vermeld op de Rode Lijst' waarmee getracht wordt op lange termijn een netwerk van leefgebieden te garanderen waar deze soorten kunnen broeden. Door toepassing van dit criterium wordt invulling gegeven aan behoud van de netwerkfunctie en de aanwijzing als speciale beschermingszone, tevens wetland van internationale betekenis.

2. Het tweede criterium luidt: de aantalsafname van een bepaalde broedvogelsoort mag niet meer bedragen dan 5% van de in het gebied voorkomende aantallen broedparen.

Toelichting Hoewel dit percentage relatief hoog is, moet in het kader van de interpretatie van artikel 6 terdege rekening worden gehouden met cumulatieve effecten van andere ingrepen. Bij drie of meer vergelijkbare ingrepen die nu in uitvoering of gepland zijn, kan derhalve de afname 15% of meer bedragen hetgeen voor de aantallen in het gebied en de aangrenzende wetlands substantieel is. Hiermee wordt bijgedragen in het behoud van de functies van een gebied, ook op termijn.

3. Het derde criterium luidt: Indien meer dan 10% van de nationale populatie van een soort in het gebied kan broeden, wordt criterium 2 op 1% gesteld en indien dit aandeel meer dan 25% van de nationale populatie bedraagt, wordt criterium 2 op 0,5% gesteld.

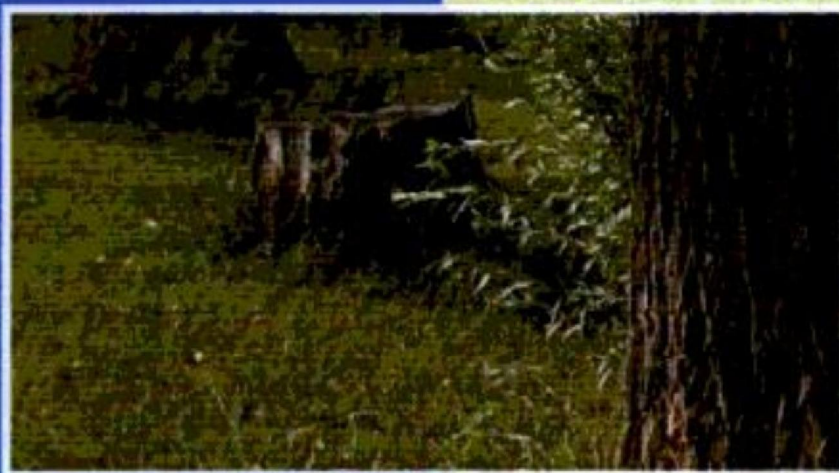
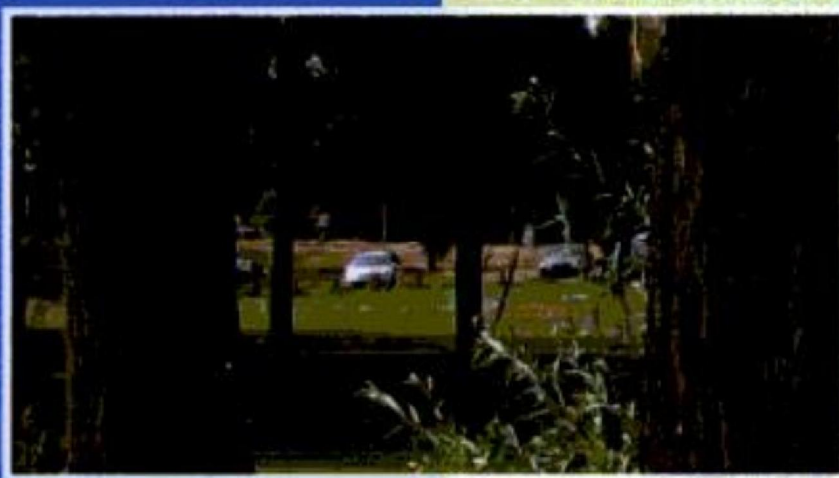
Toelichting Dit criterium houdt rekening met de netwerkfunctie van een gebied en het belang van een bepaald gebied voor een aanmerkelijk deel van een Nederlandse populatie van een soort. Zonder toepassing van criterium 3 kan de eventuele afname in het gebied zelf op het eerste gezicht aanvaardbaar lijken. Binnen het geheel van

Nederland zou de afname grote consequenties kunnen hebben, omdat enkele procenten van het totaal verdwijnen. Toepassing van criterium 3 voorkomt dit.

4. Het vierde criterium luidt: de ingreep mag er niet toe leiden dat het bestaande netwerk van habitatplekken en verbindingen in kwaliteit afneemt.

Toelichting Toepassing van dit criterium voorkomt dat de mogelijkheden voor migratie tussen habitatplekken (metapopulatie) afnemen zodat de bestaande mogelijkheden voor herkolonisatie bij locale extinctie blijven bestaan.

Uitbreiding Jachthaven Hattem - inrichtingsplan natuur



A.J. Nienhuis
S. Dirksen



Bureau Waardenburg bv
Adviseurs voor ecologie & milieu

Uitbreiding Jachthaven Hattem – inrichtingsplan natuur

A.J. Nienhuis
S. Dirksen



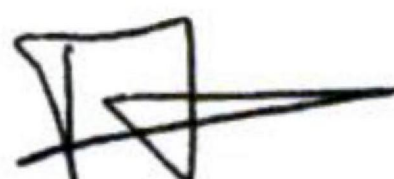
Bureau Waardenburg bv
Adviseurs voor ecologie & milieu

Postbus 365, 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 - 512710, Fax 0345 - 519849
e-mail wbb@buwa.nl website: www.buwa.nl

opdrachtgever: RGV, Arnhem

20 november 2006
rapport nr. 06-247

Status uitgave: eindrapport
Rapport nr.: 06-247
Datum uitgave: 20 november 2006
Titel: Uitbreiding Jachthaven Hattem – inrichtingsplan natuur
Samenstellers: ir. A.J. Nienhuis
drs. S. Dirksen
Aantal pagina's inclusief bijlagen: 17
Project nr.: 06-409
Projectleider: drs. S. Dirksen
Naam en adres opdrachtgever: RGV Holding bv
Postbus 2108, 6802 CC Arnhem
Referentie opdrachtgever: Brief d.d. 10 oktober 2006 met referentie GBE/10102006
Akkoord voor uitgave: Directeur Bureau Waardenburg bv
drs. A.J.M. Meijer
Paraaf:



Bureau Waardenburg bv is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Bureau Waardenburg bv; opdrachtgever vrijwaart Bureau Waardenburg bv voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

© Bureau Waardenburg bv / RGV Holding

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van opdrachtgever hierboven aangegeven en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder vooraf-gaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en Bureau Waardenburg bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg bv is door CERTIKED gecertificeerd overeenkomstig BRL 9990:2001 / ISO 9001:2001.



Bureau Waardenburg bv

Adviseurs voor ecologie & milieu

Postbus 365, 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 - 512710, Fax 0345 - 519849
e-mail wbb@buwa.nl website: www.buwa.nl

Inhoud

- 1 Aanleiding5
- 2 Het plangebied7
 - 2.1 Korte landschappelijke beschrijving7
 - 2.2 Huidig gebruik en beheer.....8
 - 2.3 Aantal en verspreiding kwartelkoning en grutto en andere soorten.....9
- 3 Inrichtingseisen natuurontwikkeling.....11
- 4 Uitwerking inrichting13
- 5 Literatuur17

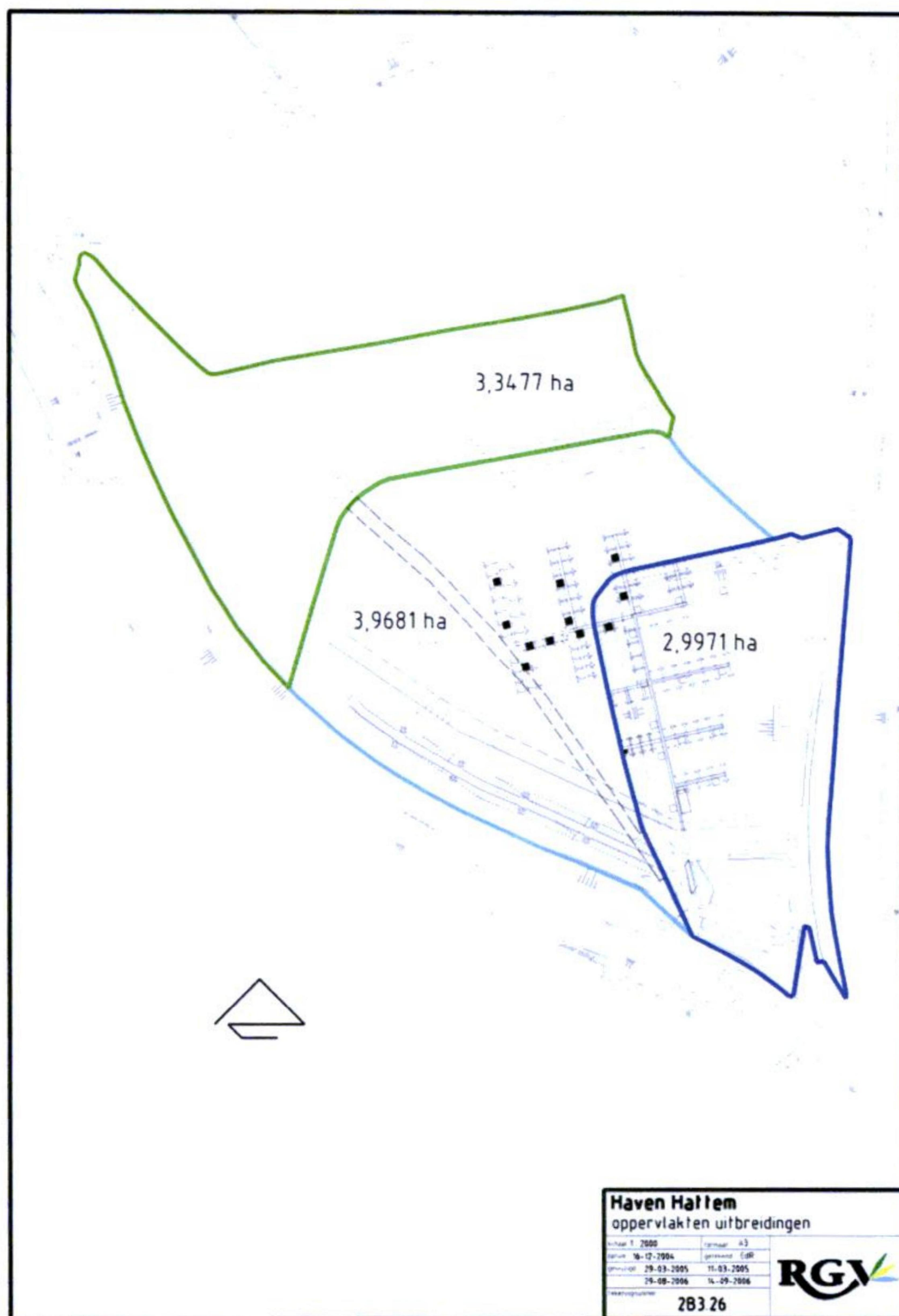
1 Aanleiding

RGV gaat de Jachthaven Hattem uitbreiden. De Gemeente Hattem heeft hiertoe een partiële herziening van het Bestemmingsplan Uiterwaarden aan de Provincie Gelderland voorgelegd. Uit overleg met de Provincie Gelderland is naar voren gekomen dat voor dit plan een vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet aangevraagd zal moeten worden. Op grond van een eerder vervaardigde rapportage (Veen & van Gijssel 2005) gaat de Provincie er van uit dat met een aanpassing van het natuur-inrichtingsdeel van het project en een betere motivatie van de keuzen daarvoor, significante effecten kunnen worden voorkomen. De genoemde rapportage en voorliggend inrichtingsplan samen kunnen dan dienen als 'verslechterings- en verstoringstoets' op basis waarvan de vergunning bij de Provincie kan worden aangevraagd.

De uitbreiding van de Jachthaven Hattem is voorzien aan de noordwestzijde van de bestaande haven (zie figuur 1). De bestaande jachthaven is 3 ha groot en wordt met circa 3,9 ha uitgebreid zodat een nieuwe jachthaven (water, omliggende dijk en bijbehorende voorzieningen bij de jachthaven) van ongeveer 6,9 ha ontstaat. Als gevolg van deze ingreep verdwijnt ca. 3,9 ha weidegebied.

Aansluitend op de uitbreiding van de jachthaven zullen in de ten noorden daarvan gelegen agrarische percelen inrichtingsmaatregelen worden genomen waardoor de natuurwaarden in dat gedeelte worden vergroot. Hiervoor heeft RGV een oppervlakte van ruim 3,3 hectare in gedachten. Het plangebied bestaat hoofdzakelijk uit grasland dat begrensd wordt door de winterdijk en randen met ruigte en struweel. In de graslanden liggen twee sloten. De meest westelijk gelegen watergang is een relict van een meander van de IJsselloop. Zowel de beoogde jachthavenuitbreiding als het betreffende gebied voor natuurontwikkeling zijn tevens weergegeven in figuur 1.

Voor het project als geheel zal in verband met de aanwezigheid van beschermde soorten ontheffing op grond van de Flora en -faunawet worden aangevraagd.



Figuur 1 Plankaart van de jachthavenuitbreiding, met daarop ingetekend het beschikbare oppervlak voor natuurontwikkeling.

2 Het plangebied

2.1 Korte landschappelijke beschrijving

Het plangebied wordt gekenmerkt door een grote mate van openheid. Vanuit landschappelijk oogpunt zijn de aanwezige watergang en de (ruigte)vegetatie ter begrenzing van het plangebied het meest opvallend (zie figuur 2). Het maaiveld in het plangebied varieert in hoogte. Dit komt doordat aanwezige watergangen met aarde zijn dichtgegooid, waarna de bodem hier meer is ingeklonken dan die van de aanliggende percelen. Als gevolg daarvan is waarneembaar microreliëf ontstaan. De huidige haven wordt omsloten door een lage kade waarop een wandelpad is aangelegd. Langs het wandelpad staan velen (doorgesloten) wilgen met ondergroei, waardoor het zicht op de achterliggende graslanden minimaal is.



Figuur 2 Het plangebied gezien vanuit het noordwesten vanaf de winterdijk.

Op figuur 3 is te zien dat tussen de haven en het Apeldoorns Kanaal een rij monumentale wilgen staat en plaats wordt geboden aan parkeren (verharding) en bijvoorbeeld het trappen van een balletje (grasveld).



Figuur 3 Het gebied tussen de jachthaven en het Apeldoorns Kanaal (rechts buiten beeld).

2.2 Huidig gebruik en beheer

De huidige percelen waar de havenuitbreiding en natuurcompensatie plaatsvindt, worden benut als weidegebied en worden van elkaar gescheiden door een sloot. Beide percelen worden agrarisch beheerd en regelmatig gemaaid. ook de aanwezige slootkanten en het talud van de IJsseldijk worden periodiek gemaaid. Het perceel dat direct grenst aan de winterdijk wordt begraasd door koeien. De jachthaven is begrensd door een lage kade. De vegetatie op en langs deze kade bestaat uit ruigtevegetatie en doorgeschoten (wilgen)struweel. Deze strook wordt extensief beheerd en belemmert het zicht op de achterliggende graslanden (figuur 4).



Figuur 4 De begroeide kade tussen de jachthaven en de achterliggende percelen.

2.3 Aantal en verspreiding kwartelkoning en grutto en andere soorten

In de directe omgeving van de jachthaven zijn twee plekken waar geregeld kwartelkoningen worden vastgesteld. Eén ligt ten oosten van de jachthaven en het Apeldoorns kanaal. Dit territorium zal als gevolg van de veranderingen bij de jachthaven niet beïnvloed worden. De ander ligt ten noorden van de huidige jachthaven. Deze gegevens zijn gebaseerd op basis van door de Provincie Gelderland aangeleverde broedvogelgegevens (zie Veen & van Gijssel 2005). De vereniging Milieugroep Hattem heeft informatie van inventarisaties uit 2005 en 2006 ter beschikking gesteld, waaruit ook blijkt dat daar in beide jaren een kwartelkoning-territorium aanwezig was.

Het gebied ten noorden van de huidige jachthaven is eveneens van betekenis voor weidevogels. Ook hier is informatie beschikbaar van de Provincie Gelderland en meer recente informatie van de vereniging Milieugroep Hattem. Grutto (5-12 territoria), tureluur (5-9), kievit (7-14), scholekster (1-2), watersnip (1) en slobbeend (1-2) zijn alle jaren aanwezig. Lage aantallen worden veelal veroorzaakt door late hoogwaterstanden in het voorjaar. De Milieugroep Hattem merkt, in aanvulling op de verspreidingsgegevens uit eerdere jaren (zie Veen & van Gijssel 2005) nog op: *'Het is ons tenslotte opgevallen dat de vogels in de loop der jaren steeds meer broeden in het SAN-beheersgebied tussen de Oost-Westsloot en de Jachthaven en op het land ten westen van de sloot, oost van de IJsseldijk waar geen beheersovereenkomst is. Voorheen broedden de vogels ook/meer aan de noordzijde van de sloot richting steenfabriek'.*

Met het oog op de concept-instandhoudingsdoelen voor het aan te wijzen Natura 2000 gebied IJssel is de aanwezigheid van kwartelkoning en grutto van belang, omdat voor deze soorten instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd. De inrichting zal met name op deze soorten moeten worden gericht, zodat in het totale inrichtingsplan voor het gebied de waarde van het gebied voor deze soorten gelijk blijft.

3 Inrichtingseisen natuurontwikkeling

Aansluitend op de havenuitbreiding heeft RGV plannen voor realisatie van enkele hectares nieuwe natuur. Richtinggevend voor de planvorming voor natuurontwikkeling in het gebied is de effectenstudie van de havenuitbreiding en de toetsing aan de Flora- en faunawet en Natuurbeschermingswet (Vogelrichtlijn) (Veen & van Gijssel 2005). Vanuit deze wet- en regelgeving is met name het voorkomen van de kwartelkoning in de nabijheid van de huidige haven relevant. Daarnaast verdient met name het voorkomen van de grutto aandacht. De kwartelkoning is één van de soorten op basis waarvan het IJsseldal is aangewezen als Speciale Beschermingszone in het kader van de Vogelrichtlijn. In de inmiddels verschenen concept instandhoudingsdoelen voor het aan te wijzen Natura 2000 gebied IJssel is voor de kwartelkoning het volgende opgenomen: *Uitbreiden omvang en kwaliteit leefgebied voor vergroten sleutelpopulatie tot ten minste 80 paren.* Ook voor de grutto is in dit concept-document een aanvullend doel opgenomen: *Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud van de huidige sleutelpopulatie van ten minste 450 paren.*

Het ligt daarom voor de hand om de inrichtings- en beheermaatregelen optimaal af te stemmen op deze soorten. Hier zullen uiteraard ook andere soorten als bijvoorbeeld de tureluur van profiteren.

Daarnaast zijn vanuit de natuurtoets de volgende aandachtspunten van belang:

- realisatie van een poel / geïsoleerd water ten behoeve van amfibieën;
- realisatie leefgebied voor zwanenbloem: matig diep, helder en stagnant water.

Het te ontwikkelen natuurgebied bestaat momenteel uit agrarisch benut weidegebied, dat in voor- en najaar gemaaid wordt. Mogelijk is dit gebied vanwege de relatief intensieve bedrijfsvoering momenteel weinig geschikt en in trek bij kwartelkoning en grutto. De voorziene inrichtings- en beheersmaatregelen van dit huidige weidegebied hebben dus voornamelijk een kwalitatieve toevoeging. Als gevolg van maaiveldverlaging zal het gebied in het vroege voorjaar natter zijn en daarmee aantrekkelijker voor zich vestigende grutto's. Door een beter op de kwartelkoning en grutto afgestemd maaibeheer (alleen laat in de zomer maaien en eventueel extensief nabeweiden) zal ook een sterke biotoopverbetering voor beide soorten optreden. Voor grutto's en kwartelkoning zal de havenuitbreiding geen nadelige gevolgen hebben, omdat ze momenteel niet voorkomen in het deel van de uiterwaarden dat als gevolg van de uitbreiding verloren gaat. De nieuwe havenkom wordt open gehouden, dat wil zeggen dat deze begrensd wordt door een lage kade zonder struweel. De verwachting is, dat hierdoor het verstoringeffect minder wordt dan de huidige en meer besloten havenkom.

Leefgebied kwartelkoning

Uit: Beschermingsplan Kwartelkoning (Gerritsen *et al.* 2004)

In tegenstelling tot andere rallen, komen kwartelkoningen voor in minder natte, maar vaak wel vochtige terreinen in half-open tot open landschappen. Het voorkomen is voornamelijk gebonden aan kleibodems en altijd geassocieerd met vegetatie van minimaal 20 cm hoog (Green *et al.*, 1997a; Schäffer, 1999). De bedekking hoeft niet 100% te zijn; veeleer worden vegetatietypen geprefereerd die een zekere afwisseling en structuur hebben. Dichte vegetatie wordt gemeden, omdat de vogels zich hier moeilijk kunnen verplaatsen. Door het late broeden is de soort gebonden aan vegetatietypen die laat in het seizoen worden gemaaid of geoogst, of in het geheel geen maaibeheer kennen. Meestal zijn dit hooilanden in rivier- en beekdalen, die door de hoge waterstanden in het voorjaar pas laat in de zomer worden gemaaid. Bij voorkeur na eind augustus. Dynamische en grootschalige rivierlandschappen vormen waarschijnlijk ook het oorspronkelijke broedhabitat voordat veel gebieden in cultuur werden gebracht (Flade, 1999). In de meeste Europese landen broeden kwartelkoningen tegenwoordig echter in terreinen die jaarlijks worden gemaaid. Op die manier wordt voorkomen dat terreinen geheel dichtgroeien of er zich een dikke strooisellaag op de bodem vormt ('vervilting'), die het voortbewegen van de vogel bemoeilijkt en het gebied dus ongeschikt maakt als broedhabitat. In natuurlijke situaties zullen hoge waterstanden in het winterhalfjaar voor de dynamiek zorgen die een dergelijke vegetatiesuccessie vertraagt.

4 Uitwerking inrichting

De uitgangspunten voor de voorgestelde inrichting zijn beschreven in hoofdstuk 3. Verbetering van het leefgebied voor kwartelkoning en grutto zal worden bereikt door een combinatie van maatregelen. Doel van al die maatregelen is om het oppervlak met schraal grasland waar tot in augustus vegetatie aanwezig is voor de kwartelkoning te vergroten. Buiten de percelen in dit plan blijft voldoende oppervlak waar eerder gemaaid kan worden, zodat de voor grutto gewenste mozaïek van verschillende typen percelen aanwezig blijft. Door een geringe maaiveldverlaging wordt een oppervlak gecreëerd waar in de meeste jaren in het voorjaar enige tijd plas/dras situaties zullen kunnen zijn. Daardoor ontstaat variatie, die de aantrekkelijkheid van het gebied voor beide soorten vergroot en dus de kwaliteit als broedgebied verbetert. Grutto's kunnen hier vroeg in het seizoen foerageren en later in het seizoen voedsel vinden met hun jongen in hoger gras. Variatie in hoogte en daarmee waterstand veroorzaakt variatie in timing van vegetatiegroei, hetgeen de kwartelkoning een grotere kans geeft op geschikte vegetatie op het goede moment in het seizoen.

Ter onderbouwing van bovenstaande is in het kader op blz. 10 een beschrijving van het leefgebied van de kwartelkoning uit het Beschermingsplan Kwartelkoning (Gerritsen *et al.*, 2004) opgenomen.

Als samenvattend beeld van de tekst wordt verwezen naar figuur 5 en 6. Geconcludeerd kan worden dat er op basis van het opgestelde inrichtingsplan een kwaliteitsverbetering plaatsvindt voor de kwartelkoning ten opzichte van de huidige situatie. Het gaat hier uitdrukkelijk niet om verstoring van de huidige biotoop, aangezien de kwartelkoning buiten het plangebied is aangetroffen. Er is sprake van saldering waarbij de herinrichting van de uiterwaard een toevoegende waarde heeft voor de kwartelkoning en grutto's.

Aansluiting op bestaande hoogteligging

Centraal element in de inrichting van het gebied is de herinrichting van de oude geul. De geul krijgt plaatselijk brede, flauw oplopende oevers. Een afwisseling van vlakke en meer steile oevergedeelten draagt bij tot de ontwikkeling van een gevarieerde plantengroei. Ter hoogte van de jachthaven verbreedt de geul zich, zodat een logische overgang ontstaat van het weidegebied naar de jachthaven. Bij nadere detaillering van de voorgestelde inrichtingsmaatregelen dient de bestaande hoogteligging van plangebied en omgeving als uitgangspunt. In de toekomstige inrichting wordt de nutriëntrijke toplaag van het grasland ten oosten van de geul afgegraven. Het gaat daarbij om een pakket met een dikte van zo'n 30 tot 40 centimeter. Hierbij wordt het huidige microreliëf gevolgd en zullen watergangen (weer) aangelegd worden (figuur 5). Zodoende ontstaat een gradiëntsituatie van watergangen en oeverzones naar hoger gelegen droge graslanden, aansluitend op de reeds aanwezige abiotische structuur. Het merendeel van de te graven watergangen staat in verbinding met het overige stelsel aan watergangen in het gebied. Enkele van de te graven watergangen worden geïsoleerd aangelegd en krijgen daardoor de functie van 'poel'. Het afgraven van het maaiveld dient ter bevordering van de ontwikkeling van nat grasland. Tevens wordt op deze wijze de

nutriëntrijke bovenlaag afgevoerd en kunnen ruige en arme grasvegetaties ontstaan. De gegraven watergangen zullen het bergend vermogen van de uiterwaard iets doen toenemen. Het vrijkomende materiaal dient bij voorkeur buiten het gebied te worden afgezet; wellicht kan het materiaal worden gebruikt voor de aanleg van de lage kade rond de nieuwe havenkom. Wanneer verwerking binnen het gebied nodig is, kunnen reeds hoge terreindelen verder worden opgehoogd (in beperkte mate).

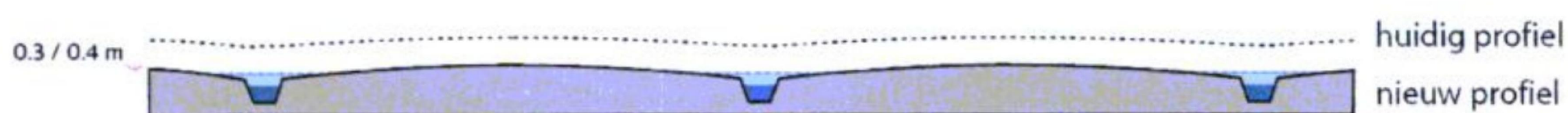
Beheer

Bij de ontwikkeling van geschikt leefgebied voor de kwartelkoning gaat het in hoofdzaak om de ontwikkeling van ruig grasland door hooilandbeheer (zonder bemesting), waarbij het grasland eenmaal - na eind augustus - wordt gemaaid en afgevoerd. Door het maaisel af te voeren wordt al te sterke verruiging door stikstofophoping en als gevolg daarvan de ontwikkeling van nitrofiële ruigte (zuring, brandnetel, etc.) voorkomen. Door nabeweiding van eind augustus tot oktober wordt het gras kort gehouden, om verruiging in de winterperiode tegen te gaan. De eerste jaren kan worden besloten het weidegebied te maaien tot aan de waterlijn, om wilgopslag te voorkomen.

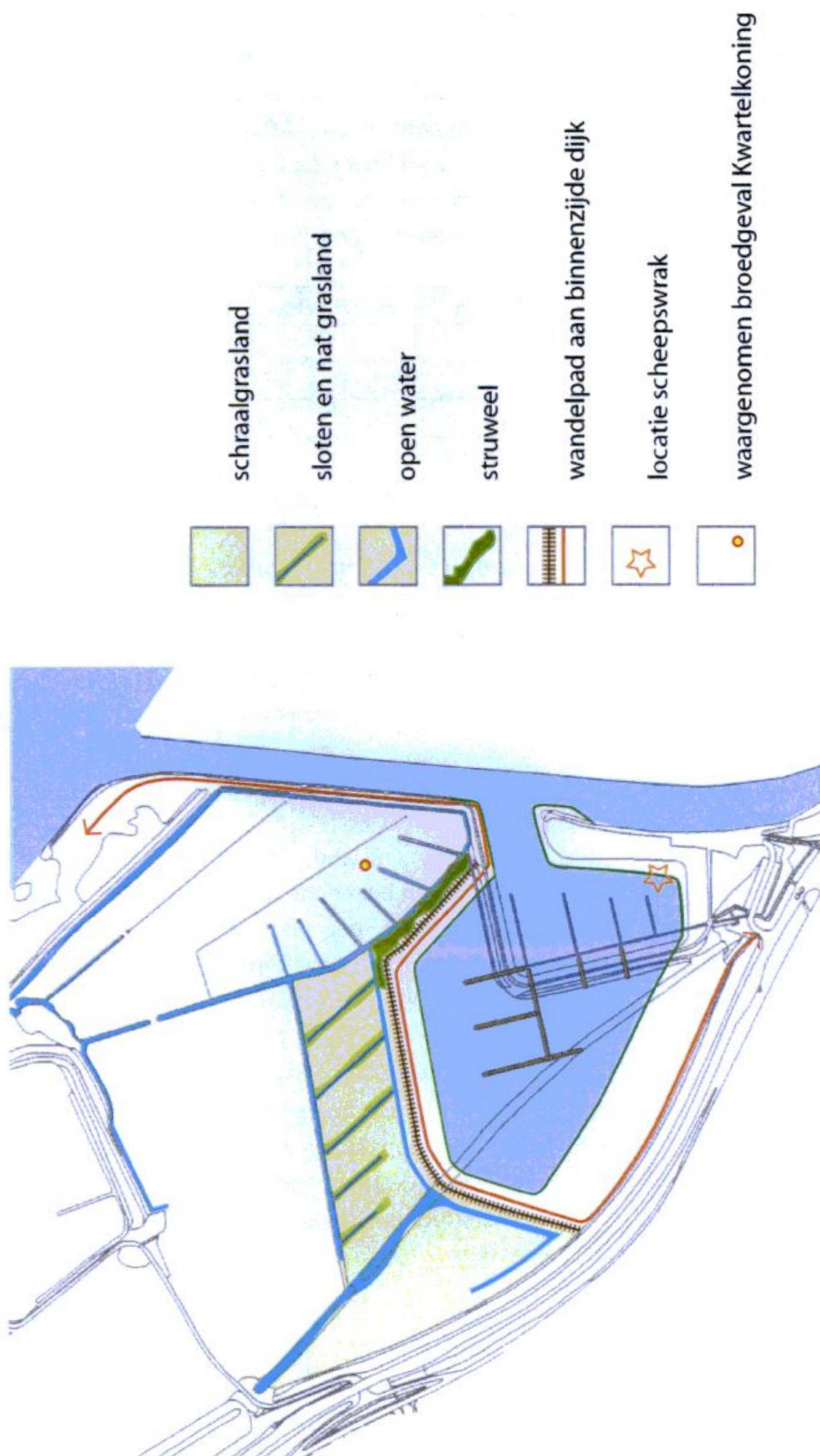
Recreatieve inrichting

Voorgesteld wordt om het geplande voetpad aan de binnenzijde van de kade om de nieuw jachthavenkom aan te leggen. Door de tussenliggende kade wordt verstoring van het weidegebied door recreanten voorkomen. Vanuit het oogpunt van verstoring door recreatie zou de aanleg van struweel aan de noordzijde van de nieuwe haven kunnen worden overwogen. Aangezien dit echter een belangrijke belemmering zou kunnen betekenen voor de doorstroming van het rivierwater in de wintersituatie, wordt deze maatregel ontraden (aansluitend op de beleidslijn Ruimte voor de Rivier). Ook voor weidevogels zou een dergelijke inrichting met opgaande elementen ongunstig zijn. De verwachting is dat een lage kade reeds een aanmerkelijke beperking van de verstoring zou betekenen. Daarnaast verdient een zo open mogelijk landschap de voorkeur vanuit het perspectief van weidevogels.

Bij het voetpad langs de kade gaat het om een kleinschalig pad dat aansluiting vindt op het reeds bestaande wandelpad langs het Apeldoorns kanaal en de IJssel. Mogelijk kan het wandelpad in de toekomst worden verlengd tot aan de steenfabriek. Tevens wordt voorgesteld om het onder maaiveld aanwezige scheepswrak (laat-13^e of vroeg-14^e eeuw) in de havenkom onderdeel te laten uitmaken van de wandelroute.



Figuur 5 Doorsnede met daarin het huidige en toekomstige maaiveld.



Figuur 6 Inrichtingsschets met daarop de voorgestelde inrichting en het waargenomen broedpaar van de kwartelkoning.

Gebiedsplan natuur en landschap

Uit het gebiedsplan (www.gelderland.nl) blijkt dat het plangebied deel uitmaakt van gebied Y1182, dat in totaal ca. 25,2 ha groot is. Het betreft een zoekgebied voor landschapsbeheer, agrarisch natuurbeheer en kleinschalige natuurontwikkeling. Het betreft een gebiedscategorie waar voor meer dan 50 procent van het totale gebied subsidie mogelijk is. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de beoogde natuurdoeltypen en beschikbare pakketten voor dit deelgebied.

instrument	pakketten	grootte (ha)	natuurdoeltype
Nieuwe natuur (SN)	15 2	1,3	moeras
Nieuwe Natuur (SN)	17 4	6,3	bloemrijk grasland (basisch)
Nieuwe Natuur (SN)	23 24	7,5	rijk weidevogelgrasland

Tabel 1 *Overzicht van beoogde natuurdoeltypen en pakketten in het kader van de Subsidieregeling Natuurbeheer (SN) voor het gebied Y1182, waar het plangebied onderdeel van uitmaakt (bron: www.gelderland.nl)*

Natuurdoeltype: Moeras

Natte begroeiing gedomineerd door soorten als riet, lisdodde en / of zeggen, plaatselijk kan open water aanwezig zijn. Gewenste terreincondities: grondwatertrat I,II of III of buitendijks.

Natuurdoeltype: Bloemrijk grasland (basisch)

Vochtig tot nat (matig) voedselrijk grasland. Binnendijks op vochtige tot natte kleigronden of overstromingsgebieden in benedenlopen van beken. Buitendijks op kleiige standplaatsen die periodiek (>40 dagen per jaar) overstroomd worden. Gewenste terreincondities: geen werkende drainage; grondwatertrap I, II of III.

Natuurdoeltype: Rijk weidevogelgrasland

Open weidegebied met hoge grondwaterstanden, waar gras laat in het groeiseizoen gemaaid wordt. Weidevogels komen in een hoge dichtheid voor, waaronder een aantal kwetsbare soorten. Weidevogels zijn gebaat bij variatie in het beheer: laat gemaaide percelen, waar de nesten ongestoord kunnen uitkomen; vroeger gemaaide percelen, beweide percelen met pollige structuur, ruige randen en overhoeken. gewenste terreincondities: niet van toepassing.

5 Literatuur

5.1.2e 2004. Beschermingsplan Kwartelkoning.
Rapport EC-LNV nr. 271. Expertisecentrum LNV, Wageningen.

5.1.2e Natuurtoets en natuurontwikkelingsplan uitbreiding
Jachthaven Hattem. Rapport 05-072. Bureau Waardenburg, Culemborg.



Bureau Waardenburg bv
Adviseurs voor ecologie & milieu
Postbus 365, 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345-512710, Fax 0345-519849
E-mail wbb@buwa.nl, www.buwa.nl